

BESLUT

2014-06-23

Dnr: 13/02760,
2834 och 2863

SAKEN

Vetenskapens värld, SVT2, 2013-11-25, *Dokument inifrån: Kvinnan bakom Thomas Quick*, SVT1 2013-11-26, trailer för *Dokument inifrån: Kvinnan bakom Thomas Quick*, SVT, bland annat 2013-11-24, inslag och program om fallet Thomas Quick; fråga om opartiskhet, saklighet och respekt för privatlivet

BESLUT

Sändningarna frias. Granskningsnämnden anser att de inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet eller bestämmelsen om respekt för privatlivet.

PROGRAMMEN

Vetenskapens värld

Programmet började med ett inslag om fallet Thomas Quick och den vård han fick på Sätters rättspsykiatriska klinik.

(Programledare) – Men vi börjar hos oss människor och en studie i vad som kan hända när en grupp ivrigt söker en sanning.

Ett klipp ur dokumentären *Kvinnan bakom Thomas Quick* visades. Bland annat uttalade sig två amerikanska minnesforskare. Följande sades.

(Reporter) – Det här är Sätters rättspsykiatriska klinik. Här erkände Sture Bergwall 39 mord. Han dömdes för åtta av dem. Men i dag är han friad från alla mordmisstankar. Men Sture Bergwall skulle inte ha vetat att han var en seriemördare förrän han fick terapi. På Säter trodde man nämligen att han hade trängt bort alla de skrämmande minnena av morderna. För att förstå hur kontroversiell den idén var måste vi veta något om hur det mänskliga minnet fungerar. Det var i början av 90-talet som [amerikansk minnesforskare 1] började misstänka att terapeuter skapade falska minnen hos sina patienter. Och i en rad berömda experiment visade hon att det är fullt möjligt. (Kvinnlig patient) [textat tal] – De minnen som har kommit fram är att jag torterades av min mor och mormor och båda morbröder. (Amerikansk minnesforskare 1) [textat tal] – Frågan är om människor kan utveckla falska minnen av långvariga övergrepp som aldrig ägt rum? Svaret är ja. (Amerikansk minnesforskare 2) [textat tal] – Problemet här är inte att de är oförmögna att minnas sitt trauma utan att de minns det alltför väl.

Därefter följde ett studiosamtal där bland annat minnesexperten A omnämndes. Följande sades.

(Programledare) – Ja, det här var ett utdrag från en film som visas här i Sveriges Television i morgon om fallet Quick. Nu säger jag välkomna till [reporterns namn], en av upphovsmännen bakom den här filmen och också författare till boken om fallet Quick och [personnamn], läkare och forskare i klinisk neurovetenskap. När man nu pratar om det som kallas för "bortträngda minnen" då menar man alltså rent påhittade minnen som faktiskt aldrig har hänt. Vilken roll har psykologerna spelat i Quicks erkännanden, skulle du säga? (Reporter) – De var jätteviktiga. Det var de som skapade de här erkännandena, kan man säga. Det var alltså, hela den terapin han fick på Säter byggde på idén att man kunde ha inom sig bortträngda minnen som man inte hade en aning om att de fanns där men som terapeuterna kunde hjälpa till att få fram. Och i hans fall var det alltså minnen utav att han hade begått massor med mord i hela sitt liv och också övergrepp i barndomen. (Programledare) – Men hur är det möjligt? (Reporter) – Ja, man trodde ju på det här. Alltså, Säter var som ett högsäte för den här idén. Och i dag när jag intervjuar de som jobbade där, vissa av dem, så säger de att det låter ju inte klokt. De kan inte själva förstå hur de kunde tro på det här för det är så knasigt. Men på den tiden så var det alltså så att man trodde på det i Sverige. Trots att det inte fanns något vettigt forskningsstöd för det här. Och delvis berodde ju då detta på att det fanns en expert som hette A och han gick alltså i god för de här idéerna fast att de inte höll. (Programledare) – Vi ska säga att vi har frågat om A vill vara med oss i kväll och han har valt att inte medverka. [personnamn], du är minnesforskare. Det här med att man kan vara med om någonting väldigt obehagligt men sedan tränga bort det så pass mycket så att man faktiskt själv tror att det aldrig har hänt, är det möjligt?

(Minnesforskare) – Det kan vara möjligt men man kan säga att teorin är vetenskapligt väldigt kontroversiell och det finns inget bra vetenskapligt stöd för att det här fenomenet finns. Det är väldigt svårundersökt vetenskapligt så att i princip blir det en trosfråga – som frågan om Gud finns också är väldigt svår att svara på vetenskapligt och det finns dessutom ganska mycket indirekta tecken inom forskningen på att det här inte finns så att säga. (Programledare) – Men hur har det då kunnat få ett sådant enormt genomslag i svenskt rättsväsende? (Minnesforskare) – Ja, det här var nog en teori som, alltså teorin finns i psykologivärlden sedan ganska lång tid tillbaka och kom till Sverige kan man säga efter att ha varit populär internationellt i början på 90-talet. Och då var forskningsläget ganska klart men att det egentligen saknas något vetenskapligt stöd för den här varianten utav fenomenet. Då lanserades det utav den här minnesexperten som var aktiv i Quickrättegången och också i en rad populärvetenskapliga böcker och en rapport från Socialstyrelsen har han skrivit och föreläsningar och som expert i rättsfall och så vidare. (Programledare) – Men när jag hör dig nu, kan det vara så att universiteten ska ta ett större ansvar? (Minnesforskare) – Ja, det är ju tydligt... (Programledare) – När man är oense liksom. (Minnesforskare) – Ja, det är ju tydligt. Här är det ju egentligen inte fråga om en vetenskaplig diskussion med olika uppfattningar. Det är viktigt att sådant får äga rum men det här är mer att man påstår saker som helt enkelt inte stämmer alls om vad forskningen har visat. (Programledare) – Vad kan det mer ha lett till, de här idéerna? (Reporter) – Det finns ju massor med utredningar som den här minnesexperten har varit inblandad i. Och A, han säger själv att han var inblandad i 100 brottsutredningar där han ju använde sig utav de här föreställningarna. (Minnesforskare) – Sedan får man väl komma ihåg att de här skrifterna på svenska har ju blivit närmast normerande för hur de här områdena har uppfattats i Sverige. Och man har använt de här böckerna i undervisning på en rad utbildningar, inte bara psykologi utan även polisutbildning och så vidare. (Programledare) – Inte bara rättsfall helt enkelt. (Minnesforskare) – Ja. (Programledare) – Men finns det anledning att kanske titta på flera rättsfall, gamla rättsfall igen? (Reporter) – Ja, jag tycker man skulle göra en stor översyn utav vad A var inblandad i, men också se alltså vilka vårdnadsutredningar och sådant där har det här använts? För man kan ju ha planterat falska minnen hos en väldigt massa barn och vuxna runt om i landet. Det här är en väldigt stor skandal som sträcker sig långt, långt bortom Quick. (Programledare) – Stort tack för att ni kom, [minnesforskare], [reporter].

Dokument inifrån

Programmet handlade om den terapi den tidigare morddömd Sture Bergwall (tidigare Thomas Quick) fick på den rättspsykiatriska kliniken Säter. I programmet beskrevs hur psykoanalytikern D, med sin starka tro på teorin om bortträngda minnen, på distans styrde vården av Sture Bergwall. Det var hennes idéer om bortträngda minnen som fick Sture Bergwall dömd för åtta mord, trots att han om och om igen ändrade sina uppgifter. I programmet medverkade bland annat minnesexperten A, en psykoterapeut som var handledare vid Säter, B, samt en före detta psykolog vid Säter, C. Programmet inleddes på följande sätt.

(Reporter) – I dag vet vi att den här mannen inte är någon seriemördare. Så hur kunde han dömas för åtta mord? Svaret finns bakom murarna på Sätters rättspsykiatriska klinik. Det handlar om en fruktansvärt stark tro och för första gången berättar nu de som var med. (F.d. överläkare på Säter) – Det fanns många sektdrag där. (F.d. psykolog på Säter) – Har man rätt då blir det ju bra. [...] Men om man har fel då kan det bli riktigt riktigt illa. (Reporter) – Och det handlar om kvinnan som styrde dem alla. (A) [textat tal] – Undantaget mina barn är hon den viktigaste personen i mitt liv.

Reportern berättade att Sture Bergwall erkände 39 mord på Sätters rättspsykiatriska klinik och dömdes för åtta av dem men att han i dag är friad från alla mordmisstankar. Reportern sa sedan följande.

De felaktiga domarna är en katastrof som gjorde att verkliga mördare gick fria. För att förstå hur det här kunde hända måste vi förstå vad som hände inne på Säter. Stures erkännanden började i terapin. Psykologerna trodde att han utsatts för sexuella övergrepp i barndomen. Han skulle ha blivit seriemördare i tonåren och sen fortsatt att mörda människor i hela sitt liv. Men Sture Bergwall skulle inte ha vetat att han var en seriemördare förrän han fick terapi. På Säter trodde man nämligen att han hade trängt bort alla de skrämmande minnena av morden. För att förstå hur kontroversiell den idén var måste vi veta något om hur det mänskliga minnet fungerar.

En minnesforskare från USA beskrev att människor hemsöks av påträngande minnen som de helst inte vill tänka på. Reportern sa bland annat att många forskare har slagit fast att teorin om bortträngda minnen inte håller. Senare beskrevs att psykologen [amerikansk minnesforskare 1] kritiserat teorin om bortträngda minnen. Hon intervjuades i programmet och beskrev att människor kan utveckla falska minnen av brutala övergrepp som inte inträffat. Reportern sa bland annat följande.

[Amerikansk minnesforskare 1] och andra forskare visade att det är mycket lättare än man kan tro att manipulera människors minnen. Därför började amerikanska domstolar redan i mitten av nittio-talet att avvisa så kallade bortträngda minnen som bevis. Risker var för stora att det handlade om falska minnen. Men här på Säter fortsatte man att tro på bortträngda minnen ända in på 2000-talet. Man trodde att Sture Bergwall trängt bort minnen av extrema övergrepp han utsatts för som liten. Men också minnena av de mord han skulle ha begått. Frågan är hur Säter kunde tro på de här idéerna? Forskningen visade ju att alltihop var högst osannolikt. För att kunna svara på den frågan måste vi veta något om kliniken historia.

Reportern beskrev hur den ”fasta paviljongen” på Säter stängdes år 1989 och att en ny klinik öppnades där tanken var att de vård dömda patienterna skulle botas med hjälp av samtalsterapi. Reportern beskrev vidare att ingen av de som var med från starten i den nya verksamheten tidigare velat berätta om behandlingen på kliniken. Ett ”schema” med bilder och namn på personer visades i bild. Vidare uppgav reportern att en av dem, en före detta överläkare på

Säter, nu valt att träda fram. Reportern berättade att han var Sture Bergwalls patientansvarige läkare under de tre första åren och att han har en unik inblick i hur kliniken fungerade. Bland annat sades följande.

(Reporter) – Hur såg ni på bortträngda minnen? [...] (F.d. överläkare på Säter) – ...så här var det, jag är övertygad om att jag trodde på det. (Reporter) – Sätters tro på bortträngda minnen kom till stor del från en enda person, psykoanalytikern D. D var en pionjär inom den svenska psykoanalysen. På 80-talet blev hon allt mer övertygad om att de flesta psykiska problem beror på glömda sexuella övergrepp från barndomen. Hon trodde att hon kunde bota patienter genom att ta fram deras bortträngda minnen.

Under programmets gång byggdes schemat på med ytterligare bilder och namn på personer. Följande sades medan schemat visades.

D hade en mycket viktig funktion på Säter. Hon var handledare. Det betyder att hon vägledde chefsöverläkaren när han behandlade patienter. Hon handledde också [personnamn] och [personnamn]. (F.d. överläkare på Säter) – D var oerhört viktig för verksamheten [...] det var kliniken främsta förankring och trygghet på något vis. Det var ungefär det budskap som förmedlades. (Reporter) – Men D var mer än en handledare. Chefsöverläkaren [personnamn] och psykologen [personnamn] gick dessutom i terapi hos henne. På det viset fick hon ett mycket stort inflytande över dem. En gång i veckan reste Sätters nyckelpersoner hit, till Norrtullsgatan i Stockholm. Här hade D sitt mottagningsrum och det var i den här fåtöljen de satt. (F.d. överläkare på Säter) – Ja, D beskrevs [...] När man åkte på handledning till D och så kom man tillbaka uppfylld av värme och kunskap och...ungefär så. (Reporter) – Uppfattade du det som märkligt? (F.d. överläkare på Säter) – Nej, jag skulle uppfatta det som mycket märkligt i dag. Jag skulle ifrågasätta det, men jag gjorde inte det då.

Reportern berättade att D samlade en del terapeuter i en exklusiv grupp som hon själv undervisade och att de flesta av medlemmarna gick både i terapi och i handledning hos henne. En medlem i gruppen, en psykolog, berättade bland annat att medlemmarna kände sig utvalda och som ledande i världen och att det fanns en slags sektbildning kring D.

(Reporter) – Skulle du känna att du blev beroende av henne känslomässigt? (Psykologen) – Ja, absolut, absolut. (Reporter) – På vilket sätt? (Psykologen) – Jo, det var ju den fasta punkten i tillvaron [...] är någonting svårt så kan jag alltid vända mig till D.

Reportern sa att Säter också genomsyrades av den typen av djup respekt för D. Vidare berättade reportern om en psykolog som fick jobb på Säter år 1992.

(F.d. psykolog på Säter) – D var en viktig person helt klart. Alltså så pass viktig så att jag tyckte det var rent utav fånigt ibland. Alltså att man hela tiden tackade och det var [...] hon var upphöjd verkligen. (Reporter) – På Säter var det D:s idéer som gällde. Det var därför man inte lyssnade på vad forskningen sa om bortträngda minnen. (F.d. psykolog på Säter) – Det är väl det där sammantaget, en stark ledare, en liten grupp och så på något vis då skyddar man gränserna på det här viset det vill säga att man tar inte riktigt in utifrån då. (Reporter) – Och [personnamn på den f.d. överläkaren] går ännu längre. Han liknar Säter vid en sekt. (F.d. överläkare på Säter) – Jag tror ingen människa är totalt skyddad från att hamna i en sektmiljö om den är tilltalande, tillräckligt tilltalande. Både du och jag skulle kunna göra det. (Reporter) – Och Säter var en sektmiljö? (F.d. överläkare på Säter) – Det fanns många sektdrag där. Och sekter de behöver inte läsa kritisk information. Man sållar bort den och man behöver inte ta emot kommunikation utifrån.

Reportern uppgav att ingen av terapeuterna som behandlade Sture Bergwall hittills hade talat om saken offentligt men att det fanns andra som visste vad som hände i terapin däribland psykoterapeuten B. Schemat över personer visades åter i bild och en bild på B samt hennes

namn visades.

(Reporter) – Hon var D:s lärjunge i nästan 30 år och hon var också handledare på Säter. Jag har sagt till B att jag skriver en okritisk bok om D och därför har hon gått med på att träffa mig. Hon vet inte att jag filmar mötet med dold kamera.

(Reporter) – Hej! (B) – Hej! (Reporter) – D gav B både handledning och terapi och blev mycket viktig för henne. (B) – Jag är oerhört tacksam över att ha träffat henne. Hela min professionella identitet bygger på kontakten med henne tycker jag. (Reporter) – B är upplärd av D och än i dag är det i allt väsentligt D:s terapimetod hon använder på sina patienter. En metod som går ut på att minnas bortträngda övergrepp i barndomen. (B) – Om du går hos mig, så kan du under en timme bara gå in i en känsla som handlar om barnet i dig. Vad var du med om. Man kan regrediera på det sättet, under bara en session. (B) – De påstådda övergreppen kan ligga mycket långt tillbaka i tiden. (B) – Jag har någon nu som arbetar med något som hände när hon var ett och där hon har någon känsla av ett oralt övergrepp. (Reporter) – Oralt? Alltså sexuellt? (B) – Ja. (Reporter) – B tror alltså att hon hjälper sina patienter att ta fram minnen ända från ett års ålder. Men enligt [den amerikanska minnesforskaren 1] är det i princip omöjligt. Hon säger att terapeuterna snarare lockar sina patienter att fantisera. Efter många terapisessioner blir fantasierna till något som känns som minnen av verkliga händelser. (Amerikanska minnesforskaren 1) [textat tal] – Man har metoder för att få patienterna att känna att nåt kan ha hänt även om de inte kommer ihåg det. Sen går man vidare med andra metoder. Man kan låta patienten visualisera detaljer och fylla i luckor i det ickeexisterande minnet, och plötsligt börjar det kännas verkligt. Det är bara en grov skiss... Ett recept på hur man får folk att utveckla detaljerade falska minnen. (Reporter) – Det [den amerikanska minnesforskaren 1] säger låter väldigt likt hur B själv beskriver sin teknik. (B) – Man borrar sig ner och fördjupar, får mer och mer kontakt med en trolig situation. En som känns sann. Och känns den sann så är den nog sann. (Reporter) – [den amerikanska minnesforskaren 1] och andra forskare har i över 20 år varnat för att den här sortens terapi är farlig. Men det var en sån terapi som gavs på Säter när Sture Bergwall kom dit. Man ville att patienterna skulle ta fram bortträngda minnen. Sture visste det inte själv men han skulle snart bli Sätters bevis för att D:s idéer var riktiga.

Reportern berättade om Sture Bergwalls historia och att han år 1991 dömdes till sluten psykiatrisk vård på Säter. Vidare beskrevs bland annat att Sture Bergwall inte var ärlig i sina terapisaftal och att han hittade på att han hade utsatts för extrema övergrepp som liten och att han antydde att han börjat få tillbaka bortträngda minnen av att han mördat människor. Det beskrevs hur Sture Bergwall vid en så kallad ”vallning” ändrat sina påståenden om ett mord han sagt att han begått. Reportern sa att den före detta överläkaren på Säter sagt att det berodde på att Sture Bergwall hade problem med att återhämta sina bortträngda minnen.

(Reporter) – Hur kunde du tro att han vid trettio års ålder skulle ha styckat en kropp men inte varit medveten om det förrän i det ögonblicket? Alltså, hur gick det till? (F.d. överläkare på Säter) – Det är förbluffande men så var det. Det låter inte riktigt klokt. (Reporter) – Kan du förklara hur din tankegång gick, alltså hur teorin såg ut? (F.d. överläkare på Säter) – Nej jag... jag är inte säker på att jag kan förklara det.

Senare sa reportern att i stället för att avfärda Sture Bergwall som lögnare fortsatte åklagaren [personnamn] mordutredningen.

(Reporter) – [---] enligt experterna var Stures motsägelsefulla berättelser inte alls något konstigt. (Åklagare) – Man må ju ändå lägga i den andra vågskålen att det kanske inte var alldeles svårförklarligt heller och det var ju det som de experter vi anlätade faktiskt förklarade för oss, sammanhanget. (Reporter) – Den första experten som förklarade att Sture hade problem med att få tillbaka sina bortträngda minnen det var [personnamn på den f.d. överläkaren vid Säter] När han säger att han måste ju lita på experterna och det var ju ni... (F.d. överläkare på Säter) – Ja.

(Reporter) – Var du expert i verkligheten? (F.d. överläkare på Säter) – Ja, om man syftar till den psykiatriska experten så var jag ju naturligtvis expert som varje annan kollega [---]. (Reporter) – Men det du förmedlade till honom var ju inte korrekt? (F.d. överläkare på Säter) – Nej, det var det jag trodde på. (Reporter) – Med hela sin auktoritet som överläkare slog [personnamn på den f.d. överläkaren vid Säter] fast att Sture hade trängt bort minnena av mordet.

Reportern beskrev senare att åklagaren utan att förstå det släppte in D:s tro på bortträngda minnen i mordutredningen och att man skapade en helt ny metod för att bedriva mordutredningar där polis och läkare kämpade sida vid sida för att få Sture Bergwall att minnas. Vidare beskrevs att förhören skedde i form av samtalsterapi. Polisarbetet och D:s terapi smälte samman och det var så grunden lades för vad som skulle bli århundradets rättsskandal.

Reportern beskrev att det anställdes en ny psykolog på Säter, C, som i programmet kallades för ett fingerat namn. Reportern sa att även C gav Sture Bergwall terapi samt att C handleddes av B. Samtidigt visades återigen schemat på personer.

(Reporter) – D hade alltså ett fast grepp om terapin på Säter.

En ”blurrad” bild på C visades tillsammans med det fingerade namnet. Därefter visades en bild på Sture Bergwall som höll en häst. Bredvid stod C. Hennes ansikte var blurrat.

(Reporter) – Innan C blev psykolog jobbade hon som skötare på Säter. Då blev hon och Sture vänner och började brevväxla. Brevet ger en fingervisning om vilken speciell arbetsplats Säter var. C berättar nämligen för Sture om sin egen terapi hos B. I brevet pekar hon också ut en del personer och det är därför vi har valt att dölja hennes identitet.

Ett brev visades på nära håll samtidigt som delar av texten lästes upp.

(Speakerröst) – När jag fick kontakt med dig i somras förstod jag att vi hade något gemensamt. Jag har precis som du varit utsatt för mycket grova sexuella övergrepp som barn av både min mamma, pappa och delvis min bror. (Reporter) – Vänskapen med Sture fortsatte även efter att C själv börjat ge honom terapi.

En bild visades med C vars ansikte var blurrat samt ytterligare två personer.

(Reporter) – Hon var mycket öppen mot honom. När hennes pappa protesterade mot incestanklagelserna så berättade hon om det för Sture. (Speakerröst) – Han anser att jag blivit felbehandlad av B, min terapeut och att vi har fantiserat ihop en historia. Pappa har vid flera tillfällen övervägt att polisanmäla mig för förtal men har avstått med förhoppningen om att jag och B ska komma till sans. (Reporter) – C:s brev vittnar om en häpnadsväckande gränslöshet. Hon söker tröst och stöd hos en av sina vårddömda patienter. När C fick veta att jag skrev en bok om D så erbjöd hon sig att berätta om sin egen terapi.

En intervju med C som spelats in med dold kamera visades. Följande sades.

(Reporter) – Hon vet inte att jag filmar mötet med dold kamera. Hur gammal var du när du började i terapi hos B? (C) – Jag är född -61 då så det var -82 så jag var ju då 21 år. Och sen så gick jag hos henne i kanske, över tolv år ungefär i ren terapi om man säger. (Reporter) – När C började i terapin hade hon ingen aning om några övergrepp. Det tog tre år innan de första minnena kom. Men i dag är hon övertygad om att övergreppen startade vid ett års ålder och fortsatte under större delen av barndomen. Då har du liksom efter varje övergrepp i princip dissocierat [---]? (C) – Ja. (Reporter) – Du

har liksom i princip direkt efter övergreppet så har det förpassats in i ett svart fält. (C) – Ja, ja i en annan del av mig och den att få fram den delen av mig det är ett jobb som pågår tycker jag fortfarande, och att det kommer att nu sista bara månaden här så var det otroligt fördjupat i det. (Reporter) – När jag träffar C har hon gått i terapi och handledning hos B i över trettio år men hon tror att det fortfarande kommer tillbaka helt nya minnen. (C) – Jag har inte riktigt landat i att det fanns två män till som var med och jag kan inte riktigt känna om det är så men jag har haft en sån där jättekänsla av det och börjar tänka, jag minns två personer och där jag får ett konstigt och börjar liksom ana då men kan inte riktigt veta det än, sådär. (Reporter) – När jag lyssnar på C kan jag inte undgå att tänka på terapin som Sture fick på Säter. Det du vittnar om är ju, det låter väldigt mycket som ungefär den terapin som Thomas Quick och som andra människor naturligtvis som har behandlats har gått igenom. (C) – Ja. Visst. Det kan man säga. (Reporter) – Och det är det att men folk vet inte att det här finns riktigt så att man tror bara att det är Thomas Quick som gått igenom det. (C) – Ja, det kan vara en risk att man inte förstår. (Reporter) – C och Sture fick alltså samma sorts terapi och i ett av breven kan vi se hur mycket C beundrade vännen och patienten Sture. (Speakerröst) – Ditt mod ger mig mod. Din styrka ger hoppfullhet och din iver att söka sanningen stärker mig i mitt sökande. Du bekräftar allt det jag tror på och kämpar för.

Senare i programmet sa reportern att D styrde Sture Bergwalls terapi samtidigt som samarbetet med polisen fortsatte. Reportern berättade att den före detta överläkaren på Säter redan år 1995 förstod att D:s idéer inte höll. Den före detta överläkaren på Säter uttalade sig igen och sa att bortträngda minnen inte finns. Reportern konstaterade att överläkaren trots det inte slog larm. A presenterades sedan som en minnesexpert i Quickutredningarna. Bland annat sades följande.

(F.d. överläkare på Säter) – Jag gjorde ingenting. [...] Varför skulle jag göra det? Som du sa för en stund sen, det är allas vårt ansvar att ta del av forskningen som finns och en av [den amerikanska minnesforskaren 1:s] elever eller adepter, A, blev ju engagerad i det här ärendet. (Reporter) – [personnamn på överläkaren] har faktiskt rätt. När han slutade på kliniken kom det in en minnesexpert i Quickutredningarna. Han heter A och i dag är han professor i psykologi vid Stockholms universitet. Och han hade verkligen arbetat med [den amerikanska minnesforskaren 1], hon som i sin forskning slagit hål på det hon kallar "Myten om bortträngda minnen". (Amerikanska minnesforskaren 1) – [textat tal] Han jobbade ihop med mig under några år. Vi publicerade några gemensamma artiklar om hur folk minns händelser som är väldigt upprörande. (Reporter) – Forskningen de gjorde tillsammans bekräftar bland annat att skrämmande upplevelser skärper vår förmåga att minnas just det som skrämde oss. När A kom till Säter så hade han alltså kunnat varna för D:s idéer men nu hände något märkligt. I stället för att varna blev han åklagare [personnamn] minnesexpert. Han deltog också aktivt i mordutredningen. A började själv försöka få Sture att minnas hur han mördat folk. (A) – [textat tal] Först satt du här, vänd hitåt, va? (Sture Bergwall) – [textat tal] Ja. (A) – [textat tal] Då sa du att kroppen låg så här. (Sture Bergwall) – [textat tal] Ja. (Reporter) – I den allra första Quickrättegången utsågs A till sakkunnig. Men han varnade inte för D:s idéer nu heller. Han sa att våldsbrottslingar faktiskt kan tränga bort sina minnen av brotten. Tingsrätten lyssnade och i domen skrev man så här: "Vad A uppgivit om Quicks minnesfunktioner och om sina erfarenheter av minnets funktioner talar vidare med styrka för att de uppgifter Quick lämnat är riktiga".

Reportern uppgav sedan att A sa att Sture Bergwall var trovärdig trots att han hela tiden ändrat sin historia. Därefter sades följande.

Den 16 november 1994 fälldes Sture för det första mordet. A skulle sedan gång på gång stå i rätten och vitna om att Stures morderkännanden var rimliga. Han var expert i fem av de sex Quickrättegångarna. Men samtidigt deltog han mycket aktivt i själva mordutredningarna. Han blev en nyckelperson i gruppen runt Thomas Quick. Han kallade sig för "polisens coach". (Förhørsledare) – [Textat tal] Vi ska ta ett kort samtal med A. (Reporter) – Och han lärde sig av [förhørsledare] hur han skulle förhöra Sture. A hittade på särskilda vallningstekniker som skulle hjälpa Sture att få tillbaka sina minnen. (A) – [Textat tal] Vi minns via våra kropps rörelser också. Det sitter i våra muskler, så att säga.

(Reporter) – Dessutom skrev han en bok om seriemördare och han intervjuade Sture i hundratals timmar. A blev den som gav vetenskaplig legitimitet åt Sätters idéer.

Ett inslag ur *Dokument utifrån* från år 1996 visades.

(Intervjuare) – Här i Sverige så anses väl du vara den, vad ska jag säga, vetenskapliga garanten för att bortträngda minnen i den här betydelsen existerar? (A) – Ja, när jag säger att det existerar så säger jag att vi har sett fall där person har blockerat bort minnen som senare kan återhämtas. Det är ovanliga fenomen. (Reporter) – A var en erkänd forskare. Så hur kunde han bli en huvudperson i gruppen runt Thomas Quick? (Amerikanska minnesforskaren 1) – [Textat tal] Jag har ingen aning om varför han plötsligt blev så förtjust i teorin om bortträngda minnen. Jag har verkligen ingen aning. Jag kan bara spekulera men det avviker väldigt mycket från hans hållning på 80-talet. Så... Vem vet? (Reporter) – [amerikanska minnesforskaren 1] undrade och det gjorde jag också så jag chansade. Jag skrev ett mejl till A där jag påstod att jag skrev en bok om D. Jag sade att jag fått ett tips om att han stått henne nära. Tre dagar senare kom svaret. Jag trodde knappt mina ögon.

Mejlet visades i bild och lästes upp. Följande sades.

Hej [reporterns namn], tack för ditt mejl. Ja, jag stod D nära. Förmodligen den vuxna person som betytt mest i mitt liv.

Reportern sa att han var tvungen att träffa A och att han tog med sig sin dolda kamera. Bland annat sades följande.

(Reporter) – A ville gärna prata om D. Han berättade att han gick till henne för att få handledning redan 1994. (A) – [Textat tal] Hon var oerhört kreativ och oerhört receptiv. Det är absolut den mest skickliga psykolog jag ens varit i närheten av. (Reporter) – Samtidigt blev han också D:s patient. Och terapin fortsatte ända fram till hennes död 2005. (A) – [Textat tal] Hon är den – om man undanräknat mina barn – den viktigaste personen i mitt liv. Den som har gjort mest signifikant... Det är ganska starka ord, men så är det. (Reporter) – När A vittnade i första Quickrättegången så gick han alltså redan i kombinerad handledning och terapi hos D. (A) – [Textat tal] Man kände sig oerhört trygg och bekräftad. Och jag kan väl säga, "off the record" att hon faktiskt blev en mamma som jag aldrig har haft. Det behöver inte vara oprofessionellt, man kan ha olika roller. Det blev ju så. Hon... Man kan ju inte ta igen en barndom. Men man kan reparera mycket genom att se och få erfarenhet av en verklig relation. Och det hade jag aldrig haft tidigare, inte med en vuxen. Så det lyckades hon skapa hos mig. (Reporter) – D:s idéer genomsyrade Sätters rättspsykiatriska klinik. Och via A flödade hennes tankar in i mordutredningarna och hela vägen in i rättegångssalarna. Under alla åren som A arbetade med Quickutredningarna så gick han i handledning och terapi hos D. En gång i veckan satt han där i fåtöljen på Norrtullsgatan. Samtidigt var han den som hjälpte polis, åklagare och fem tingsrätter att förstå seriemördaren Thomas Quick. Och nu kan vi förstå vad det är som händer i de här bilderna.

(Okänd 1) – [Textat tal] Du har din ljudanläggning påkopplad? (Sture Bergwall) – [Textat tal] Ja, jag ska bara... (Okänd 1) – [Textat tal] Ta tid på dig, så att du kommer in i det. (Reporter) – Det kan se ut som en vanlig brottsrekonstruktion. (Okänd 1) – [Textat tal] Våldsam kraft hitåt. (Reporter) – En mördare ska visa hur han begick ett mord. (Sture Bergwall) – [Textat tal] Nu måste jag börja minnas. Minnas... Jag vrider det här.. (Reporter) – Men det här är inget normalt polisarbete. För Sture vet inte vad han har gjort. (Sture Bergwall) – [textat tal] Jag minns... tanken. Jag minns... Jag minns fantasin kring det. Om jag förverkligade fantasin minns jag inte. Det vill säga... Jag trär remmen över huvudet och drar kroppen upp... (Reporter) – Men det gör ingenting att Sture inte vet vad han pratar om, bara han fortsätter berätta vad som än faller honom in. (Okänd 2) – [Textat tal] Om du minns omständigheter som du förknippar med det, måste du säga det. Sen tar vi ställning till om det stämmer. (Reporter) – För det var så här man gjorde när man tog fram bortträngda minnen på Säter. (Okänd 2) – [Textat tal] Försök att minnas, Thomas. Vi är på plats, och återvänder inte mer. Det är här dina minnen kan vara som allra... mest möjliga att komma ihåg. (Reporter) – Gruppen tar med honom på mängder av vallningar i de svenska och norska skogarna. Och i bakgrunden finns D:s andlige son, polisens coach.

Man hittar aldrig några likdelar men Sture minns hela tiden nya mord.

(Sture Bergwall) – Och jag hamnade också i en roll som präglade mina hela dygn. Med terapi, med polissamtal, med minnesforskaren A:s många och långa samtal. Jag hamnade i en roll där jag också var Thomas Quick dygnet om. (Reporter) – Stures liv blev ett kaos av terapi, lögner och gruppträck. Och hela tiden matades han med skyhöga doser av narkotikaklassade läkemedel. (Sture Bergwall) – Ju mer berusad och förvirrad jag var av benzodiazepiner och terapin, så ju mera trodde jag också och hade väldigt svårt att skilja på verklighet, vad som var vad. Det var väldigt svårt. (Reporter) – Långsamt blev Sture den vi har sett på tv-bilderna. Den fruktansvärde seriemördaren. (Sture Bergwall) – [Textat ta] Sen är det här... All rädsla... Jag måste nå allra längst in till rädslan. (Reporter) – Och han förvandlades från lögnare till att själv bli en av de troende. [---]

Senare sa reportern att det var D:s terapimetod som skapade seriemördaren Thomas Quick men att det krävdes en hel grupp för att han skulle kunna fällas för åtta mord. Schemat över personer visades där bland annat A, B och C förekom med namn och bild (C:s namn var fingerat).

(F.d. överläkare på Säter) – Ingen kan svära sig fri från personligt ansvar men vi var också, alla var del av en process som vi, tror jag, trappade kontrollen över. (Reporter) – Sture var själv med i gruppen och för det har han betalat ett pris. Om han inte hade börjat ljuga om morden så hade han kunnat lämna Säter hösten -92. Lögnerna har alltså kostat honom tjugo år på kliniken. Men för resten av gruppen har Quickskandalen inte lett till några formella konsekvenser alls. Polis, åklagare, advokater, läkare och psykologer, ingen av dem har formellt ställts till svars för det de gjorde.

I slutet av programmet visades följande texter.

B hävdar idag att hon är kritisk till D:s terapimetod och att hon numera jobbar på ett delvis annat sätt. Hon anser inte att hon hade något inflytande över Sture Bergwalls terapi.

C är idag övertygad om att mamman och brodern inte deltog i övergreppen. Däremot är hon numera säker på att ytterligare två män var inblandade. Hon tycker idag att det var fel att brevväxla med Sture. Hon kallar sina insatser med honom för stödsamtal i stället för terapi.

Trailer för Dokument inifrån

(Speakerröst) – För första gången går vi bakom murarna på kliniken som skapade århundradets rättsskandal. (Man) – Det fanns många sektdrag där. (Speakerröst) – De dolda inspelningarna som avslöjar sekten bakom Thomas Quick. (Reporter) – Hallå hej, [reporterns namn]. (Speakerröst) – Och kvinnan som höll Säter i sitt grepp.

A visades i bild samtidigt som följande sades.

(A) – Off the record då så blev ju hon faktiskt också en mamma som jag aldrig haft. (Speakerröst) – Dokument inifrån Kvinnan bakom Thomas Quick, tisdag i ettan.

ANMÄLNINGARNA

Vetenskapens värld har anmälts av A. *Dokument inifrån* har anmälts av A, B och C samt två ytterligare personer som inte medverkade i programmet. Trailern har anmälts av A.

Dokument inifrån och trailern har även anmälts av A:s syster. Hon kritiserar sammanfattningsvis vad som framkom i sändningarna om A:s relation till D och därigenom om hans egen mamma. Genom att avslöja A:s uppväxtförhållanden avslöjades även uppgifter om hennes uppväxt, vilket inte varit känt för hennes omgivning tidigare.

Beslutets omfattning

Anmälarnas och SVT:s skrivelser i ärendet har varit omfattande och detaljrika. I detta beslut sammanfattas de delar av anmälarnas kritik samt SVT:s yttranden som har direkt relevans för nämndens prövning av de anmälda sändningarna.

Anmälan från A

A anför bland annat följande.

Det är djupt kränkande för A som forskare med en lång vetenskaplig gärning inom minnesforskningen att beskrivas på det sätt som skett i programinslagen. SVT har gett stor spridning åt en totalt felaktig bild av vad A står för vetenskapligt, vilket på ett allvarligt sätt undergräver A:s trovärdighet som forskare och sakkunnig expert.

A har i en mängd föreläsningar, skrifter och rättsfall påtalat raka motsatsen till bortträngning, det vill säga att vi minns övergrepp och andra potentiellt traumatiserande händelser mycket väl över tid. Att det däremot kan vara svårt att öppet berätta om dem, speciellt i en offentlig kontext, torde vara trivialt, men det handlar inte om bortträngning i vetenskaplig mening utan om bristande vilja eller förmåga att uthärda offentligheten. Under 30 års tid har A föreläst och publicerat mängder med artiklar med budskapet att vi människor minns negativa känslofyllda och traumatiska händelser mycket väl, speciellt med avseende på det centrala i händelseförloppet. Det finns förstås en variation beroende på en mängd olika faktorer, men huvudbudskapet är att bortträngning är ett mycket ovanligt fenomen. Angående seriemördare minns dessa sina handlingar mycket väl och A har inte på något sätt hävdad att dessa gärningsmän kan tränga bort sina minnen av morden i sig.

SVT:s problemformulering om bortträngda minnen och A:s ansvar för de fällande domarna var absurd och det finns ingen grund för det. Teorin om bortträngda minnen saknade betydelse för domstolarnas övervägande i skuldfrågan och vad som än beslutades i rättsfallen gällande Thomas Quick så var ansvaret domstolarnas. De logiska stegen mellan hur A upplevt D och de fällande domarna mot Thomas Quick såsom anfördes av SVT var fullständigt felaktiga och orimliga.

Vetenskapens värld

A anför sammanfattningsvis att det i *Vetenskapens värld* framfördes osakliga och kränkande påståenden om A som forskare, A:s vetenskapliga gärning och roll som sakkunnig. Det framställdes felaktigt i programmet som att A skulle företräda teorin om bortträngda minnen

när A i själva verket företräder en rakt motsatt ståndpunkt.

När det gäller den i programmet medverkande minnesexperten har A svarat honom vid flera tillfällen att han inte stödjer uppfattningen om bortträngda minnen och hänvisat till en rad publikationer A skrivit. Minnesexperten var alltså helt medveten om att själva utgångspunkten för reporterns påståenden om A var felaktiga. A:s forskning och uppfattning i dessa frågor var de två aktörerna väl medvetna om i programmet, ändå förde de fram det motsatta.

I programmet förtalade reportern A och for ut med overifierade påståenden. Programmet blev till ett minidebattprogram med två företrädare med identiska ståndpunkter. SVT gav sig in i en vetenskaplig diskussion om minne och trauma och tog ställning för en tämligen extrem ytterkantlinje där inga former av bortträngning av minnen antas förekomma. SVT låste fast sig i en vetenskaplig modell. SVT ska inte ta ställning för extrema vetenskapliga hållningar. Genom det tendensiösa urvalet av medverkanden och där utgången var given på förhand har SVT brustit vad gäller kravet på opartiskhet.

Ska SVT rikta så allvarliga anklagelser som de gör i *Vetenskapens värld* ska programledaren åtminstone veta vad hon talar om. Programledaren var uppenbart okunnig och kunde exempelvis inte hålla reda på skillnaden mellan falska minnen och bortträngda minnen. Hon lyckades inte på något sätt upprätthålla opartiskheten och kunde inte heller styra upp samtalet när det gick över styr och reportern började fara ut i anklagelser.

Om felaktiga domar

SVT utgår ifrån att de sex morddomarna mot Sture Bergwall var felaktiga. Detta är osakligt och SVT vilseleder allmänheten med sitt påstående. Utredningar och domar utreddes av JK år 2006. De befanns då vara väl underbyggda. Sedan Sture Bergwall tog tillbaka sina morderkännanden år 2008 beviljades han resning. Han fick dock inte resning för att det förelåg ny bevisning, vilket skulle kunna tala för felaktiga domar, utan beviljades detta med hjälp av en tilläggsregel som benämns ”särskilda skäl”. Inget nytt av bevisvärde tillkom alltså i resningsprocessen. Bevisningen kvarstår intakt. Det nya var Sture Bergwalls återtagna erkännanden, vilket påverkar bevisläget men inte på något sätt visar att de tidigare domarna var felaktiga. Norska utredare gör dessutom fortfarande bedömningen att de tidigare domarna var korrekta. Någon juridisk prövning av om erkännandena verkligen var falska har inte heller gjorts. Minst lika rimligt är antagandet att erkännandena på sin tid var korrekta, men att Sture Bergwall ändå valde att återta dem år 2008. Att erkännanden tas tillbaka är inte på något sätt ovanligt.

Intervjun med den amerikanska minnesforskaren

I *Dokument inifrån* intervjuades den amerikanska minnesforskaren 1 som redovisade forskningsläget beträffande bortträngda minnen på ett sakligt sätt. A och hon hade ett forskningssamarbete under 1980- och 1990-talen och har publicerat ett tiotal vetenskapliga arbeten tillsammans med budskapet att människor minns starkt känsloladdade händelser, speciellt med avseende på central detaljinformation, men att detaljminnen även kan förvrängas och glömmas bort, speciellt perifer detaljinformation. Den amerikanska minnesforskaren blev därför självklart förvånad när hon konfronterades med reporterns uppgifter om att A skulle ha

ändrat uppfattning och anslutit sig till teorin om bortträngda minnen. Både A och hon hävdar att falska minnen kan skapas av övergrepp och andra händelser, vilket båda regelbundet föreläser om, inte minst i rättssammanhang.

Intervjun med dold kamera

Dokumentären innehöll ett inslag där A intervjuades av reportern med dold kamera. Under intervjun var A mycket tydlig med att det är helt uteslutet att gärningsmän till upprepat dödligt våld kan tränga bort minnen av morden/våldtäkterna. A berättade att dessa gärningsmän minns handlingarna mycket väl och att de till och med har ett behov av att minnas dessa händelser som upplevs som lustfyllda, det vill säga tvärtemot idén om bortträngning. Under intervjun förmedlade A även för reportern att Thomas Quicks/Sture Bergwalls uppgifter om tidiga och återhämtade minnen av sexuella övergrepp i barndomen inte har stöd i forskningen såsom det har berättats av Sture Bergwall. A berättade vidare att A påtalat detta för D liksom att A i mycket ringa omfattning över huvud taget diskuterade Sture Bergwall med D. Dessa tydliga uppgifter uteslöts i programmet. SVT valde i stället att visa delar av intervjun som inte handlade om den grundläggande anklagelsen om att A skulle förordna en viss minnesteori utan tar med uttalanden om A:s personliga relation till D. Dessa uppgifter saknade relevans, i synnerhet i beaktande av att A inte stöder den teoribildning som reportern påstod att A är talesman för. Påståendet att A skulle ha styrt polisutredningen utifrån D:s påverkan blev därigenom än mer osakligt och orimligt. Utifrån reporterns konspirationsteori om att D ledde en sekt, där resonemang om bortträngda minnen var avgörande vid behandling av patienter (en diskurs A inte företräder), förleddes tittaren att tro att A:s kontakt med D hade bäring på A:s uppgifter i förundersökningar och rättegångar.

Allmänintresse

A ifrågasätter om det finns ett oavvisligt allmänintresse i att A fått både handledning i sitt arbete och egenterapi av D. A har arbetat med 100-tals mord- och sexualbrottsutredningar. För detta krävs handledning, vilket han erhöll från D åren 1994-2005, både avseende kunskapsrelaterade frågor och egna känslomässiga reaktioner. Att A hade denna kontakt med D har varit väl känt utifrån hans böcker och föreläsningar sedan 1990-talet. Det är inget som behöver avslöjas med dold kamera. Att A har haft samma handledare som några ur personalen på Säter betyder inte att A har haft någon koppling till vården på Säter, en vård som A överhuvudtaget inte varit inblandad i, vare sig beträffande Thomas Quick eller någon annan patient. Att A utvecklat en nära relation till D, precis som många andra av hennes klienter eller de hon har handlett, betyder inte att A tillhör en sekt. De logiska stegen saknas mellan A:s upplevelser av D, vad hon har betytt för honom och att A skulle vara ansvarig för de fällande domarna mot Thomas Quick.

Vad A har för relation till sin mamma och hur A betraktade sin terapeut har inget som helst att göra med bortträngning eller med fällande domar. Det har varit djupt kränkande för A och hans familj. Särskilt kränkande var det att spela in A med dold kamera när A berättade ”off the record” och indirekt om relationen mellan A och A:s mor.

Trailern

Inför dokumentären visade SVT upprepade gånger trailrar med ett inslag med A avseende hans relation till D och indirekt till hans mamma, vilket inte har något som helst att göra med bortträngning eller med fällande domar. Detta inslag var ägnat att undergräva hans roll som yrkesman och kränkte hans personliga integritet.

SVT hävdar i trailern att det skett en rättsskandal och menar med detta att Sture Bergwall blivit felaktigt dömd med hjälp av personer som A. Den kommission som tillsatts utreder just nu frågan om det begåtts oegentligheter. Ingenting har så här långt framkommit som tyder på att SVT:s påstående grundar sig i verkliga förhållanden. Genom att utpeka A som skyldig till en rättsskandal förleder man dessutom allmänheten att tro att A skulle ha del i den dömande processen. Som sakkunnig under några av rättegångarna har A haft en helt annan roll. SVT vilseleder därmed sina tittare.

En nära relation till en handledare utgör inte bevis för att en person tillhör en sekt. En person som ingår i en sekt anser sig tillhöra en totalitär elit som besitter en särskild sorts kunskap och följer gruppens normer, lever sitt liv i enlighet med dessa, med ett totalt engagemang. A har levt sitt liv självständigt från D. A har en särskild sorts kunskap, men den hålls inte kontrollerad av en ledare utan är ständigt öppen för kritisk prövning i enlighet med de förutsättningar som gäller för vetenskaplig forskning. A har uppskattat och värderat D:s kunskaper, och har även hyst stor respekt för henne som person. A har däremot aldrig underordnat sig henne som ledare, något hon eller A aldrig önskade eller krävde under den tiden hon var A:s terapeutiska kontakt.

SVT har inte kunnat visa att A underordnat sig D:s vilja i hans arbete. A har bedrivit självständig forskning. Sättet som A beskrivs i trailern, som sektmedlem under D:s kontroll, är att betrakta som förtal. Det bryter också mot kravet på saklighet och kränker A:s och hans närståendes personliga integritet.

Anmälan från B

B anför bland annat följande.

B ifrågasätter att Sture Bergwalls erkännanden har sin grund i falska, inplanterade minnen och anför att SVT spred en tendentiös och tveksam tes. Dokumentären var en ensidig beskrivning av Sture Bergwall som offer för sina terapeuter och handledare. Reportern vävde en konspiratorisk berättelse om B:s betydelse på Säter utifrån den kontakt B hade med D. Dokumentären utgår från de falska utgångspunkterna att B var del av en maktstruktur på Säter via sin påstådda roll som handledare för terapin med Sture Bergwall och för sin påstådda terapimetod.

Dokumentären lyfte ut fem meningar ur sitt sammanhang som uttalades av B, i syfte att stärka bilden av henne som en terapeut besatt av att inplantera sexuella övergrepp i sina patienter, ur en intervju som varade cirka två timmar. Via den påstådda kopplingen mellan D:s handledning av Sture Bergwalls terapi och B:s sätt att arbeta – och ”sektens”, blir dessa fem meningar beviset för den påstått ”ovetenskapliga terapin” som Sture Bergwall utsattes för. B är själv

legitimerad psykolog, legitimerad psykoterapeut och handledarutbildad, med 35 års erfarenhet som psykoterapeut och 30 år som handledare. B har mött - och handlett terapier av - ett mycket stort antal patienter, däribland många traumatiserade. B har aldrig varit anmäld för felbehandling och heller aldrig haft någon patient som under pågående terapi har tagit livet av sig; en viktig information eftersom en hel del patienter, särskilt de traumatiserade, kan vara självmordsbenägna under en psykoterapeutisk process. B konstaterar att reportern är djupt okunnig om vad D stod för och om djupgående terapi. B:s arbete skiljer sig inte från många andra som arbetar med traumabearbetning.

B:s handledarskap, involvering i Sture Bergwalls terapi och roll på Säter

B anför att hon inte hade en unik inblick i Sture Bergwalls terapi. B ifrågasätter hur hon och C var kopplade till makten och rättsskandalen. C var en ung psykolog på Säter vars terapier handledes av B. C var vikarie under [personnamns] semester och hade en period åren efter år 1994 stödkontakt en dag i veckan med Sture Bergwall. Hon har däremot aldrig varit involverad i Sture Bergwalls terapeutiska process och B har heller aldrig handlett en sådan. Att handleda innebär att ta ett professionellt ansvar för en terapi, något reportern inte verkar ha förstått. Utifrån påståenden som är helt grundlösa och aldrig verifierade av B, C eller någon annan från Säter, tillskrevs B en roll i den innersta kretsen runt Sture Bergwall, den påstådda sekten runt honom. Så till sin förvåning befinner sig B på toppen av en maktstruktur på Sätters sjukhus, vid sidan av psykoanalytiker D. Detta förhållande presenteras både i reporterns bok och i dokumentärer. I sin bild av makten på Säter bortser reportern för övrigt helt från den institution Säter är med egna regler och rutiner och med ett medicinskt ledningsansvar.

Vilken teori D arbetade utifrån

D arbetade inte utifrån "återgestaltningsterapi med regression". Hon arbetade utifrån objektrelationsteorin, en inriktning inom psykoanalysen som funnits sedan trettioalet. B fortsatte inte heller i terapi och handledning hos D fram till hennes död. Handledningen avslutades i början på 2000-talet, terapin avslutades tidigare.

Begreppet sekt

Benämningen "sekt" utgick från några deltagare i seminariegruppen runt D. I dokumentären fanns inga bevis, bara ett konspiratoriskt sammankopplande av fragment och påståenden för att bevisa det som reportern redan bestämt sig för, att seriemördaren Tomas Quick var en produkt av D och hennes "sekt". Seminariegruppen ägnade sig åt kontinuerligt och självkritiskt reflekterande kring psykoterapeutiska frågor. De var en seriöst arbetande grupp långt ifrån den sekt reportern beskrev. SVT beskriver B och andra personer som i det närmaste klonade på D. B har ett självständigt, yrkesmässigt liv bakom sig, där D spelat en stor roll, men B har också gått vidare och utvecklats i en delvis annan riktning.

B:s medverkan i programmet samt möjlighet att kommentera

B lurades in i en intervjusituation. Inför sändningen av dokumentären fick hon en vecka innan ett mejl med information om smygfilmningen och med de citat från henne som skulle ingå. B ringde då [personnamn] på SVT och krävde att få kommentera. Hon erbjöds att bli intervjuad och filmad av reportern och inklippt i dokumentären, återigen på hans villkor. B:s önskan att intervjun skulle göras av någon annan avböjdes. Att intervjuas av en person som just hade

lurat henne och smygfilmat var omöjligt och B tackade nej till det. Den kritik hon framförde till SVT formulerades om och presenterades i en eftertext, återigen utan hennes vetskap och på SVT:s och reporterns villkor. B hade innan sändning varken sett eller godkänt texten. Eftertexten liknar en avbön, som om hon insett det felaktiga i sin verksamhet, trots att hon ett och ett halvt år tidigare i intervjun med reportern och i mejl till honom framfört sin nyanserade kritik av D:s förhållningssätt och också beskrivit att hon själv reviderat sin metod.

Ett seriöst researcharbete hade förutsatt att B:s roll på Säter hade undersökts, dels att B själv hade fått ge sin syn, dels att ledningen på Säter hade tillfrågats. Eftersom reportern ljugit om sitt syfte med intervjuerna har frågorna aldrig ställts.

Anmälan från C

C anför bland annat följande.

Teorin om bortträngda minnen

SVT argumenterar för en syn på sexuella övergrepp och trauman där frågan om falska minnen får en oproportionerligt stor roll. SVT är ett public servicebolag och ska inte ta ensidig ställning i vetenskapliga frågor. Det finns forskning som visar på förekomsten av bortträngda minnen vilket inte redovisades i dokumentären. Detta hade gett tittarna en möjlighet att ta del av en mer nyanserad bild. C hänvisar till en studie som enligt henne tydligt visar på förekomsten av bortträngda minnen av sexuella övergrepp samt namnger andra forskare som enligt henne ger en mer nyanserad bild av fenomenet.

C:s möjlighet att kommentera dokumentären

SVT har använt C på ett hänsynslöst sätt genom att förmedla en förvrängd bild som bland annat bygger på intervjuer där C blev vilseledd av reportern. Intervjuerna spelades in utan C:s vetskap och utan någon som helst möjlighet att påverka vad som skulle publiceras. Under den första intervjun fick C ett muntligt löfte om att hon självklart skulle få läsa och godkänna texten före publicering, vilket reportern inte på något sätt har tagit hänsyn till. C berättade tyvärr i förtroende för reportern om sina egna traumatiska erfarenheter och sin egen fleråriga psykoterapi. C har ett eget ansvar för vad hon själv berättade, men hon var helt ovetande om att det fanns en dold agenda och att det hon sa skulle gå ut i tv. När C insåg att hon hade blivit lurad, fortfarande utan att veta vad materialet skulle användas till, skickade hon ett mejl till reportern där hon meddelade att han inte på något sätt fick använda sig av det hon berättat, något varken han eller SVT respekterade.

Inför dokumentären sökte reportern C några gånger per telefon men hon vägrade att svara eller ta kontakt eftersom hon inte hade något förtroende för SVT. Reportern meddelade på mobilsvar att han hade något viktigt att berätta men inte vad det handlade om. C blev mycket misstänksam och rädd för att reportern planerade att spela in och förvränga ytterligare uttalanden från henne. Kort därefter fick hon ett mejl från reportern där hon informerades om vad som skulle framgå om henne i dokumentären vilket påverkade henne starkt och gjorde henne mycket upprörd. Hon valde att ta kontakt per telefon med [personnamn] från SVT. Hon informerades om att hon hade möjlighet att lämna kommentarer. Under samtalet med [personnamn] förmedlade hon sin upprördhet över att hon skulle lämnas ut i dokumentären

och kommenterade därefter de punkter som angavs i mejlet. C betonade att reporterns bok bygger på lögner och förvrängningar av fakta. Hon uttryckte hur plågsamt och svårt det var för henne att hennes berättelse om hennes egen psykoterapi och hennes egen utsatthet skulle ifrågasättas och offentliggöras i tv. SVT visade ingen förståelse utan la hela ansvaret på henne och hänvisade till att hon frivilligt hade berättat för reportern. C fick ingen information av SVT om att hennes kommentarer skulle visas i tv i en eftertext.

Hade hon inte lämnat några kommentarer så hade det framställts som att hon tackat nej till den möjligheten och därmed fick skylla sig själv. Hon försattes i en situation av vanmakt som liknar utpressning och SVT utnyttjade bristerna i informationen till henne. Reportern och SVT slog fast som en sanning att hon inte har varit utsatt för sexuella övergrepp och dessutom offentliggjordes det. Man byggde detta påstående på att man anser att C har varit utsatt för en ”regressionsterapi” och att hennes minnen är falska och inplanterade i terapi med B. Man hänvisar till att fenomenet bortträngda minnen inte går att vetenskapligt bevisa. Att ett psykologiskt fenomen kan vara svårt att förankra rent vetenskapligt och bevisa behöver inte betyda att det inte existerar.

Respekt för privatlivet

I dokumentären var hon avidentifierad men det var lätt att identifiera henne med hjälp av de bakgrundsfakta som framgick. Fotografier på henne och Sture Bergwall tillsammans under en hästutflykt gjorde det ytterligare lätt för många att förstå vem som är C. Ett stort antal personer har också känt igen henne, vilket bekräftar det. Användandet av bilder på C inifrån den rättspsykiatriska tvångsvården är ett allvarligt intrång i hennes privatliv. Att flera personer har fått ta del av den förvrängda och lögnaktiga bilden av henne har varit mycket kränkande och har starkt påverkat henne både i sitt privatliv och i sitt yrkesliv. SVT har också tagit sig rätten att publicera utdrag ur de brev som C en gång som ung för cirka 20 år sedan skrev till Sture Bergwall. I kontakten med personer som vårdas inom rättspsykiatri borde SVT iakttä betydligt större försiktighet och beakta att syftet med att ge spridning åt breven kan vara att skada tredje man, i det här fallet C.

Övriga anmälningar

Två privatpersoner som inte medverkade i dokumentären för sammanfattningsvis fram följande kritik mot programmet.

Frågan om man kan glömma och återminnas svåra traumatiska minnen är en stor kontrovers inom psykologin. Det finns två läger av forskare som har mycket olika ståndpunkter och tolkningar av forskningsläget. Lägre med [den amerikanska minnesforskaren 1] i spetsen är skeptiska till möjligheten att återfå sanna minnen av trauma, medan det andra lägre ser starka bevis för att människor kan glömma trauman och sedan få tillbaks minnen som då kan vara korrekta. I dokumentären beskrevs terapin på Säter med Thomas Quick, och en viktig pusselbit var den så kallade teorin om bortträngda minnen. Berättaren och programmakaren hävdade att denna teori numera är falsifierad och att terapin på Säter därför stod i strid med etablerad forskning. Programmet gav endast bilden från det ena lägre; [amerikanska minnesforskaren 1] med flera. Hon presenterades som den mest inflytelserika kvinnan inom psykologin på 1900-talet, vilket fick henne att framstå som en stor och oemotsagd auktoritet.

Ingenstans i programmet redovisades att det finns minst lika många välrenommerade forskare som har en helt annan syn.

Frågan är mycket viktig för att på ett nyanserat sätt förstå händelserna kring fallet Thomas Quick. De två lägren skiljer sig inte i hur de ser på psykoterapi, där verkar de relativt överens. Till exempel att suggestioner om trauman; att föreslå att en patient varit utsatt för övergrepp, inte bör förekomma. Få psykologiska forskare tror att man kan förtränga mord och liknande som man själv begått. Det som skiljer sig är hur man ser på möjligheten att återfå sanna traumatiska minnen. Det rimliga när forskningen är så motsägelsefull hade varit att redovisa tydligt att meningarna är delade. En av anmälarna ger en rad referenser till forskare och studier.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SVT anser att sändningarna överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet samt bestämmelsen om respekt för privatlivet och för på närmare anförda grunder fram bland annat följande.

Begreppet sekt

SVT anser inte att det strider mot kravet på saklighet att i sammanhanget använda beteckningen sekt. I Svenska akademins ordbok står följande om sekt.

(mer eller mindre fast organiserad) grupp av personer, vilken i fråga om idéer eller åskådning avviker från sin omgivning eller från en förhärskande meningsriktning eller troslära eller dylikt (och som utgör eller framstår såsom en ur ett större samfund och dylikt avsondrad enhet); parti, fraktion, grupp(bildning) och dylikt.

Skälet till att begreppet sekt användes i trailern och i programmet var att flera av de psykologer som intervjuades, och som under lång tid fått psykoterapi och handledning hos D, beskrev gruppbildningen omkring henne som en sekt eller som sektliknande. De beskrev att de hamnade i ett starkt känslomässigt beroendeförhållande till henne och att idealiseringen av henne ledde till att de hade svårt att tänka och agera självständigt. Den här typen av bindningar till ledare är välkända i grupper som betecknas som sekter eller kulturer. Redaktionen på *Dokument inifrån* har intervjuat fem psykologer som ingick i D:s grupp i många år, men som i dag är mycket kritiska till hennes insatser. Bilden som gavs var att medlemmarna var så måna om att vinna D:s godkännande att de kontrollerade varandra så att inga kritiska synpunkter om D framfördes. Tron på att de i D hittat världens mest kompetenta psykolog och handledare var stark.

A var inte medlem i någon av D:s formella grupper, och var liksom D själv aldrig anställd vid Säterkliniken.

Den före detta överläkaren sa att det fanns ”många sektdrag” vid Säterkliniken. Speakertexten i trailern refererade till ”sekten bakom Thomas Quick”. Med detta åsyftades inte bara den grupp av psykologer som började träffas under D:s ledning i slutet av 70-talet, utan den vidare krets av människor som antingen uppslukades av den starka tron på D:s idéer som rådde på Säter, eller befann sig i ett känslomässigt beroendeförhållande till D därför att de var hennes patienter, samtidigt som de tillsammans med andra övertygade arbetade för att få Sture Bergwall fälld för mord. Till denna krets hörde bland andra den före detta överläkaren, psykologen B, psykologen C, förhørsledaren [personnamn] och i mycket hög grad även professor A.

Vetenskapens värld

Programledaren sa att teorin om bortträngda minnen fått ett enormt genomslag i svenskt rättsväsende. Det faktum att ett antal morddomar har byggts på denna teori är enligt SVT tillräckligt för att hävda att den haft ett enormt genomslag.

Redaktören hade bjudit in A att delta i studiodiskussionen. A informerades om vilka frågeställningar som skulle tas upp i studion och att minnesforskaren [personnamn] också

skulle medverka. SVT:s redaktör föreslog också ett alternativ där han intervjuade A per telefon för att få en redogörelse för A:s ståndpunkter. SVT redogör i yttrandet i närmare detalj för mejlkonversationen mellan SVT och A där det framgår att A valde att inte medverka och att A bifogade en artikel från Svensk Juristtidning och uppmanade SVT att läsa domarna och höra med åklagarna.

A blev upprepade gånger tillfrågad om sin ståndpunkt i de frågeställningar som behandlades under studiosamtalet i *Vetenskapens värld*. Han har tydligt avböjt att medverka och inte på annat sätt redovisat hur han ser på de frågor som samtalet tog upp. Samtliga som företrädde en annan åsikt än de som slutligen kom att delta, avböjde medverkan. En parts vägran att delta i en diskussion eller en debatt är inte skäl för SVT att avstå från att publicera journalistik av stort allmänintresse.

A skriver i sin anmälan att han känner sig djupt kränkt som forskare av hur han framställdes i *Vetenskapens värld*. SVT beklagar att han själv avböjde att medverka. SVT anser att allmänintresset var stort av att få belyst hur den vetenskapliga grunden såg ut bakom en rad morddomar som så småningom ändrades till frikännanden.

Dokument inifrån – A:s invändningar

Syftet med dokumentären var att förklara varför Sture Bergwall felaktigt kunde dömas för åtta mord. En viktig del av förklaringen är, som framgick av dokumentären, att man på Säter använde sig av ovetenskapliga idéer om hur det mänskliga minnet fungerar. Man trodde att minnen av traumatiska upplevelser kunde ”blockeras” från medvetandet på så vis att individen inte var medveten om att de traumatiska händelserna inträffat. Minnena antogs dock inte vara raderade, bara bortträngda, och skulle därför kunna återhämtas via särskilda åtgärder som till exempel psykoterapi. I Sture Bergwalls fall trodde man att han trängt undan minnena av en lång rad mord, för att sedan återhämta dessa minnen i psykoterapi. Båda hans ordinarie psykoterapeuter, samt deras handledare D, ansåg att det var möjligt för en seriemördare att ”tränga bort” minnen av mord från sitt medvetande, och att minnena senare kunde återhämtas i psykoterapi. Dessa föreställningar överfördes till polis, åklagare och domstolar. Sture Bergwall hade stora problem med att ge korrekta uppgifter om morderna som han påstod sig ha begått. Detta i kombination med att det helt saknades teknisk bevisning och vittnen som band Sture Bergwall till brotten skulle normalt ha tolkats som att hans erkännanden var falska. Men tack vare idéerna om bortträngning kom de allvarliga luckorna i Sture Bergwalls erkännanden i stället att tolkas som resultatet av psykologiskt betingade minnesproblem. Han kunde därför dömas för åtta mord.

Minnenas betydelse i mordutredningarna

Sture Bergwall gav i alla mordutredningarna mängder av sinsemellan oförenliga uppgifter om hur morderna gått till och om offrens utseende och klädsel. Han kunde aldrig visa minsta spår av kropparna efter de försvunna personer som han påstod sig ha mördat. Men tack vare att man också i polisutredningarna trodde på att Sture Bergwalls minnen var bortträngda kunde han säga nära nog vad som helst och ändå betraktas som trovärdig. Det var till en början läkarna på Säter som övertygade åklagare och polis om att Sture Bergwall led av bortträngning. SVT redogör på närmare anförda grunder för A:s roll i mordutredningarna, vad A ansåg om

bortträngning under Quick-åren, vad A trodde om Sture Bergwalls barndomsminnen under Quick-åren och vad A sa under Quick-rättegångarna åren 1994–2001. Sammanfattningsvis anför SVT att dokumentären gav en saklig bild av professor A:s roll i mordutredningarna och rättegångarna runt Sture Bergwall åren 1994–2001. Genom citat ur domskäl, ur A:s böcker och ur intervjuer han gav på 1990-talet, framgår tydligt att han ansåg att Sture Bergwall var en trovärdig seriemördare som trängt bort minnena av sina mord innan han kom till Säter. Av citaten ur domskälen framgår otvetydigt att A framförde denna åsikt i rollen som expert i tingsrätterna, och att tingsrätterna tog intryck av hans vittnesmål. A var därmed den minnesexpert som under Quickåren gav vetenskaplig legitimitet åt Sätters idéer om dels bortträngning, dels ”återgestaltning”.

Opartiskhet

Efter det att Sture Bergwall år 2008 tog tillbaka sina morderkännanden har A varit ovillig att svara på journalisters frågor om sin roll i förundersökningarna och rättegångarna. SVT:s *Dokument inifrån* har sedan år 2008 gjort upprepade försök att få kommentarer av honom utan att lyckas. Många andra medier har också försökt. Detta var bakgrunden till att redaktionen beslutade att genomföra en dold inspelning av det samtal med reportern som A accepterat under förespegling att det var ett led i en hyllningsbok till hans handledare och terapeut, den omstridda psykoterapeuten D. Under denna intervju berättade A att D varit den viktigaste personen i hans liv med undantag för hans barn och att hon varit som den mamma han aldrig haft. Med tanke på A:s centrala roll i förundersökningar och rättegångarna mot Sture Bergwall och med tanke på D:s centrala roll i behandlingen av Sture Bergwall på Säter och till de falska erkännandena, var detta en information av stort allmänt intresse.

Efter intervjun med dold inspelning sökte redaktionen för *Dokument inifrån* A flera gånger utan att få kontakt. I syfte att informera A och erbjuda honom att kommentera det han sagt under den dolda inspelningen sökte redaktionen upp honom vid en av hans offentliga föreläsningar på Socionomdagarna i Stockholm den 13 november 2013. A informerades då om att hans samtal med reportern hade spelats in med dold kamera och att de delar av intervjun som handlade om hans relation till D skulle komma att användas i dokumentären. A tackade för informationen men framförde inga synpunkter. Han hörde aldrig därefter av sig till redaktionen för att på något sätt framföra synpunkter på denna intervju.

Genom intervjun med A kunde redaktionen få fram tidigare okänd information om hans relation till D. Denna information hade ett oavvisligt allmänt intresse för att förstå hans roll i rättsprocesserna mot Sture Bergwall och de domar som en gång föll men som nu upphävts. A gavs möjlighet att kommentera det han hade sagt under dold inspelning men avstod.

Kanske är det så att A ändrat ståndpunkt och i dag inte längre tror att Sture Bergwall hade trängt bort minnena av några mord. En sådan omsvängning hade varit av intresse att ha med i dokumentären. Men då hade det krävts att han själv tog upp saken. SVT:s enda sätt att få honom framför kameran var att locka in honom i ett påstått okritisk samtal om hans relation till D. Om redaktionen hade börjat pressa honom kring hur han ser på bortträngda minnen i dag kontra på 1990-talet så hade det kunnat äventyra den övriga research som samtidigt pågick. Därför ställdes inga frågor om den saken.

Respekt för privatlivet

Även om de uppgifter som lämnades om A i dokumentären kan anses vara av intrångskaraktär fanns ett stort allmänt intresse att upplysa allmänheten om att en minnesexpert från Stockholms Universitet, som i fem av sex rättegångar gick i god för att ”seriemördaren” Sture Bergwall var trovärdig, samtidigt stod under både handledning och egen terapi av den person som styrde Sture Bergwalls terapi på Säter. Uppgifterna om A:s relation till D är relevanta och av oavvisligt allmänintresse eftersom de kastar ett förklarande ljus över hela det skeende som i dag allmänt kallas århundradets svenska rättsskandal. Uppgiften att A fick professionell vägledning av D och dessutom upplevde henne som en ”mamma” är särskilt intressant i ljuset av hur hon såg på Thomas Quicks påstått bortträngda minnen.

Flera andra personer berättade i dokumentären om hur personliga och professionella relationer samverkade i gruppen kring D. De gav i dokumentären en tydlig bild av sektliknande relationer mellan D, gruppen på Säter och andra psykologer och terapeuter som hade henne som handledare och personlig terapeut. De beskrev ett mönster där olika människors professionella och personliga relationer blandades samman och skapade starka bindningar till D. Att A befann sig i något, som av allt att döma, tycks ha varit en snarlik känslomässig beroendesituation, samtidigt som han spelade en central roll i mordutredningarna och under rättegångarna, var något redaktionen inte kunde undanhålla tittarna. Mot bakgrund av A:s centrala roll i rättegångarna mot Sture Bergwall och för att dokumentera hans starka bindning till D anser SVT att även uppgiften om hans personliga relation till D var av stort allmänt intresse. Uppgiften blev en viktig pusselbit för att beskriva att A inte var en oberoende expert utan en del av kretsen kring D. Det intrång som kan ha uppstått i hans privatliv genom publiceringen av dessa uppgifter uppvägdes av allmänintresset.

Dokument inifrån – B:s invändningar

B är en av få personer som har känt till hur Sture Bergwalls vård på Säter bedrevs under den tid han gjorde falska erkännanden. Hon handledde bland annat psykologen C, som gav Sture Bergwall psykoterapi varje vecka då hans ordinarie psykoterapeut var på tjänsteresa. B stod vidare i 26 år mycket nära psykoanalytikern D och ingick i den grupp psykoterapeuter som omgav D från år 1980 till år 1996. B gick i kombinerad handledning och terapi hos D. B hade via D en unik inblick i Sture Bergwalls terapiprocess. Reporterns samtal med B var av central betydelse för att förstå den kontroversiella behandling som Sture Bergwall fick på Säter.

B:s och C:s roller på Säter samt deras involvering i Sture Bergwalls terapi

Av redaktionens research framgår att ingen av dem som behandlade patienter på Säter hade psykoterapeututbildning. Kompetensen de hade, en så kallad Steg 1-kompetens, kan sägas vara en utbildningslicens. Den som har en Steg 1-utbildning får bara behandla patienter under handledning av en erfaren, legitimerad psykoterapeut. Av detta följer att handledaren bär ett stort ansvar för att psykoterapin bedrivs på ett professionellt sätt och i enlighet med Hälso- och sjukvårdslagen. Det är handledaren, och inte den icke legitimerade behandlaren, som förväntas sitta inne med den teoretiska och kliniska sakkunskapen. Handledningen sköttes främst av två personer, psykoanalytikern D och psykologen B.

Från och med år 1994 fanns det tre behandlande psykologer på kliniken. Ingen av dessa hade

psykoterapeututbildning. En fick handledning av D. De övriga två, bland annat C, fick handledning av B och var nyutexaminerade psykologer när de anställdes på Säter. Detta i kombination med avsaknaden av psykoterapeututbildning gjorde B till en viktig person i det psykoterapeutiska behandlingsarbetet på Säter. Det var hon och D som tillsammans stod för merparten av den handledning som gavs på kliniken.

Att C verkligen gav Sture Bergwall något som måste betecknas som en psykoterapeutisk behandling bekräftas dels av journalanteckningar, dels av en rapport från Socialstyrelsen. C fortsatte att ge Sture Bergwall psykoterapeutisk behandling när hon från och med hösten 1994 gav honom dubbelsessioner varje onsdag i flera års tid. Sammantaget bör C ha gett Sture Bergwall terapeutisk behandling i åtminstone 500 timmar, vilket är betydligt längre än de flesta människor går i terapi. Under hela denna period handleddes hennes arbete av B.

I dokumentären påstods inte att B skulle ha haft någon avgörande påverkan på innehållet i Sture Bergwalls terapi. Tvärtom hävdades att det var D som styrde den. Men att B via sin handledning av C de facto handledde en av de tre terapeuter som genom åren behandlade Sture Bergwall psykoterapeutiskt är likväl ett oavvisligt faktum. En anmärkningsvärd omständighet kring B:s sätt att sköta handledningen är att en av psykologerna hon handledde, C, också var hennes egen terapipatient.

B hävdar vidare i sin inlägga att hon inte skulle ha haft någon ”unik inblick i Sture Bergwalls terapi”. Detta är inte sant. Enligt flera av redaktionens källor var D närmast besatt av Sture Bergwalls psykoterapi. Hon talade ständigt om den med sin närmaste krets i vilken B ingick. Av intervjun som redaktionen gjorde med B framgår också tydligt att hon var mycket väl insatt i vad som pågick i terapin. Hon uttalade exempelvis med skärpa att det var fel att avbryta Sture Bergwalls medicinering år 2001 eftersom drogerna krävdes för att han skulle orka närma sig sina minnen. Det är också väl belagt att B engagerade sig personligen i att övertala Sture Bergwall att fortsätta sin terapi i ett läge då han ville hoppa av. I det läget skrev B ett personligt brev där hon vädjade till honom att inte sluta ”berätta” om mordet.

Ända sedan det sena 1970-talet stod D mycket nära B både känslomässigt och professionellt. Hon fick kombinerad handledning och egen psykoterapi av D, vilket enligt flera källor skapade ett starkt känslomässigt beroende. År 1980 sammankallade B den grupp psykologer som D sedan omgav sig med fram till år 1996. Gruppen träffades en gång i månaden för att få undervisning av D, och till gruppens medlemmar hörde både en chefspsykolog på Säter samt Sätters grundare. Flera av medlemmarna vittnar i bandade intervjuer om att gruppen mot slutet av 1980-talet urartade till en ”sekt”, i den betydelsen att det rådde begränsad tankefrihet och att relationen till D präglades av lydnad.

D:s psykoterapi

SVT anför sammanfattningsvis att det var D:s idéer som styrde terapiverksamheten på Säter. En av hennes mest grundläggande idéer var att patienterna hade bortträngda minnen från trauman och att dessa kunde återvinnas i terapi. D:s handledning av Sture Bergwalls terapi gick ut på att han skulle få tillbaka ”bortträngda minnen”. Under researchen fann redaktionen ett stort antal dokument som bekräftar att Sture Bergwall fick en behandling som gick ut på att

han skulle ta fram påstått ”bortträngda minnen”. Det rör sig om journalanteckningar, terapianteckningar, promemorior, tidningsartiklar, brev och anföranden från rättegångar.

Dokumentärens bild av B:s och C:s nuvarande terapiverksamhet

I sin kommentar till SVT:s yttrande skriver B att ett fåtal meningar ur en intervju med henne lyftes ur för att stärka bilden av henne som en terapeut besatt av att inplantera sexuella övergrepp i sina patienter. Det är inte korrekt. Dels påstods det inte i dokumentären att B medvetet skulle skapa falska minnen hos sina patienter, dels är bilden av B:s sätt att arbeta inte produkten av några lösryckta citat. Det finns i själva verket uppgifter om hela fyra patienter som B uppenbarligen utsatt för en terapi ägnad att ta fram ”bortträngda minnen”.

Att det förekommer sexuella övergrepp på mycket små barn var inget som programmet ifrågasatte. Programmet ifrågasatte om påstådda minnen av övergrepp i ettårsåldern är tillförlitliga när de dyker upp i en terapi ägnad att återhämta så kallade ”bortträngda minnen” från barndomen. Det finns inget vetenskapligt stöd för att så små barn senare i livet minns sexuella övergrepp. Därmed kan inte en behandlingsmetod som bejakar framtagandet av sådana minnen anses vara förenlig med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Opartiskhet

B visste när hon talade med reportern att han är journalist och att det hon sa var ämnat för publicering. Det som undanhölls för henne var att granskningen var kritisk snarare än okritisk. Inför sändningen fick hon ordagrant veta hur hon skulle citeras i programmet. Hon erbjöds också möjligheten att göra en ny intervju där hon kunde föra fram eventuella synpunkter, vilket hon avböjde. Däremot framförde hon, per telefon, ett antal synpunkter till SVT:s projektledare. Huvudbudskapet var att hon ansåg sig ha ”gått vidare” i förhållande till D:s sätt att jobba. SVT:s projektledare bad därför B beskriva skillnaden. Hon svarade följande.

Jag kräver mer av mina patienter. Förståelsen och empatin som D hade finns där, men samtidigt. ...ok nu hände något i din arbetssituation. Det beror kanske på din chef, men vad beror på dig? Vad beror på dig. Jag tror att D hade alldeles för litet av det, även i terapin med TQ (Sture Bergwall) Hela den terapeutiska processen bar iväg. Sedan kan jag tycka att den inte var helt fel.

Redaktionen gjorde inte bedömningen att denna kritik av D:s terapimetod var relevant för programmet. De aspekterna av D:s metod som är relevanta för programmet är drömydningen, metoden att försätta patienter i ”regression” och ambitionen att ta fram påstått ”bortträngda minnen”. På samtliga dessa punkter arbetar B än i dag helt i enlighet med D:s metod. Den förändring hon beskriver är mycket vag, och torde vara svår att förstå för den som inte själv är terapeut. Trots detta ansåg redaktionen det vara viktigt att B fick ge uttryck för sin förändrade inställning. Detta sammanfattades i texten i slutet av programmet. Vad gäller sin roll i Sture Bergwalls vård på Säter hade B ingen annan invändning än att hon inte haft inflytande över terapin. Detta sammanfattades också i text i slutet av programmet. När det gäller B:s nuvarande terapiverksamhet, och beskrivningen av hur hon anser sig hjälpa patienter att ta fram bortträngda minnen av övergrepp, hade hon inga invändningar under telefonsamtalet. Hon bekräftade tvärtom den bild som gavs i programmet.

Respekt för privatlivet

När det gäller B innehåller dokumentären inga uppgifter om hennes privatliv, endast uppgifter om hennes professionella arbete. Genom den dolda inspelningen med B kunde dokumentären ge en konkret bild av hur den ovetenskapliga terapi som användes mot Sture Bergwall såg ut. Metoden kunde samtidigt bindas till den grupp psykologer och terapeuter kring D som hölls samman på ett sektliknande sätt. Denna information hade ett stort allmänt intresse och det intrång i B:s privatliv som dokumentären påstås ha skapat är enligt SVT motiverat av detta allmänintresse. B är både legitimerad psykolog och psykoterapeut. Även C har i dag båda legitimationerna. Att berätta att dessa relativt välutbildade psykoterapeuter ägnar sig åt metoder där det finns en överhängande risk att patienterna utvecklar falska minnen av övergrepp, med allt vad det innebär av tragedier i patienternas och deras anhörigas liv, är enligt SVT:s mening av oavvisligt allmänintresse. Detta alldeles oavsett kopplingen till Thomas Quick-skandalen.

Dokument inifrån – C:s invändningar

SVT anför bland annat följande.

När C hösten 1994 blev fast anställd som psykolog på Säter med B som handledare var hennes uppgift att försöka hjälpa de vårddömda patienterna att ta fram bortträngda minnen av tidiga övergrepp. Det faktum att handledaren var hennes egen psykoterapeut, och att hon mycket starkt identifierade sig med terapimetoden som användes på Säter, innebar uppenbarligen att C blandade samman jobbet och privatlivet. Det var viktigt att i dokumentären visa att denna sammanblandning var en del av verksamheten på kliniken. Allmänintresset är särskilt stort med tanke på att C som psykolog på en rättspsykiatrisk klinik hade ansvar för patienter som utsätts för tvångsvård i dess mest ingripande form. I avvägningen mellan skydd för privatliv och allmänintresset talade hennes funktion på Säter för en namnpublicering. Mot en namnpublicering talade framförallt hänsyn till tredje person. I en sammanvägning av hänsynen till privatlivet och allmänintresset valde SVT därför att avidentifiera C på så vis att människor som känner anhöriga inte enkelt skulle känna igen henne. C publicerades med fingerat namn, pixlad bild och förvrängd röst.

Om C:s medverkan och möjlighet att bemöta kritik

När dokumentärens ena producent lyckades få tillgång till C så var detta den första journalistiska kontakten med någon av dem som faktiskt utförde terapin med Sture Bergwall. Betydelsen av att få en inblick i C:s arbetsmetoder och drivkrafter var därför mycket större än vad som framgick av dokumentären.

Programmets producent försökte komma i kontakt med C vid flera tillfällen före sändning. Han lämnade telefonmeddelanden men C valde att inte besvara samtalen. Därför skickades ett mejl till C. Efter det mejlet ringde C till SVT:s projektledare. Han upplyste henne om hennes möjligheter att kommentera programmet i en intervju. C valde att avböja denna möjlighet till medverkan. Under samtalet framförde hon de synpunkter som sammanfattades i den text som publicerades i programmet.

SVT anför att C getts möjlighet att kommentera innehållet och sin medverkan i programmet.

Det händer ofta att kritiserade parter i undersökande dokumentärer, nyhetsprogram eller liknande produktioner inte vill att det som berättas ska komma till allmänhetens kännedom. Detta är förståeligt men inget en redaktion kan ta hänsyn till om informationen som förmedlas är sann och av ett så stort allmänintresse att tittarna kan anses ha rätt att ta del av den, för att på så vis bättre kunna förstå och kritiskt förhålla sig till det samhälle de lever i.

Det faktum att C, som var en av totalt tre behandlande psykologer på Sätters rättspsykiatriska klinik, själv under flera decennier ansett sig ha fått tillbaka bortträngda minnen av övergrepp efter att ha gått i terapi bedömdes av redaktionen vara nödvändigt att berätta med tanke på terapins centrala roll i processen mot Sture Bergwall och att C beskrev metoden för sin egen terapi som identisk med den Sture Bergwall genomgick. Det faktum att hennes minnesbilder ändrats på ett dramatiskt sätt under terapins gång pekar på en bristande trovärdighet i behandlingsmetoden och det skänker ett förklarande ljus till Sture Bergwalls morderkännanden.

Publiceringen av utdragen ur breven gjordes eftersom de visade på den starka tro på bortträngda minnen som rådde på Säter. Publiceringen av breven hade godkänts av Sture Bergwall.

Dokument inifrån – övriga anmälares invändningar

Dokumentären påstod inte att den amerikanska minnesforskarens forskning bevisat att bortträngning eller dissociation inte existerar. Ett grundläggande villkor för all forskning är att det i allmänhet inte går att bevisa att ett fenomen inte existerar. Bevisbördan ligger på den som hävdar att ett fenomen existerar. Det [den amerikanska minnesforskaren 1] i sin forskning koncentrerat sig på är skapandet av falska minnen. Det är i dag vetenskapligt klarlagt att det går att skapa falska minnen, även av upplevelser som hade varit skrämmande om de verkligen inträffat.

Ingen av de personer en av anmälarna nämner har kunnat bevisa att människan är utrustad med en mekanism för att tränga bort obehagliga minnen till det omedvetna. Forskning på området har pågått under stora delar av 1900-talet men inga bevis har hittats. Däremot finns det inom traumaforskningen ett starkt stöd för att många som utsatts för trauman har svårare att glömma dessa skrämmande händelser än andra upplevelser. Det existerar ingen forskning som tillbakavisar att bortträngda minnen kan suggereras fram under psykoterapi. Påståendet att vissa typer av psykoterapier innebär påtaglig risk för utvecklande av falska minnen har däremot stöd i experimentellt baserad minnes- och suggestionsforskning av amerikanska minnesforskaren 1, [personnamn] med flera. Att riskerna är betydande stöds också av observationer av att så kallade ”återuppväckta minnen” som framkommer under psykoterapi tenderar att vara svårare att underbygga än minnen som framkommit i andra sammanhang. Detta indikerar att förväntningar från terapeuter kan leda till formandet av falska minnen hos patienter. Att risker finns för falska minnen stöds också av observationer kring samhälleliga fenomen som vågen av massanklagelser om satanistiska, rituella övergrepp som uppstod i västvärlden under 1990-talet. Sansade bedömare är ense om att anklagelserna, som i typfallet kom från barn eller vuxna som upplevde sig ha återuppväckt minnen i psykoterapi, i många fall saknade verklighetsbakgrund.

Trailern

SVT bedömde att programmet var av sådan betydelse för samhällsdebatten att informationen om programmet borde nå så många som möjligt. Trailern sändes sammanlagt 45 gånger inför *Dokument inifrån*.

Orsaken till att A förekom i trailern var den centrala roll han hade i den process som ledde fram till de åtta felaktiga morddomarna mot Sture Bergwall. I *Dokument inifrån* redovisades vilka relationer som fanns mellan de psykologer och forskare som genom sitt arbete möjliggjorde de felaktiga domarna. Dessa relationer och den teoribildning som fanns bland de berörda psykologerna och forskarna var avgörande för utfallet i rättsprocessen. A och D hade genom den senares handledning en professionell relation. Det var denna relation som *Dokument inifrån* granskade. Det var A som valde att beskriva denna relation som den mellan ett barn och en mor. Hans uttalande i trailern var en viktig pusselbit för förståelsen av de inbördes relationerna som programmet skulle handla om och det motiverades av ett stort allmänintresse.

Med anledning av A:s systers invändningar mot trailern samt *Dokument inifrån* anför SVT bland annat följande.

SVT har respekt för anmälarens upplevelse av obehag i samband med att programmet och trailern sändes. A beskrev dock inte i första hand relationen till sin mor, utan relationen till sin handledare. Han beskrev inte heller någon annans relationer än just sina egna. Redaktionens syfte med att publicera uttalandet var inte att svärta ner A, eller någon annans privatliv. Publiceringen motiverades av ett stort allmänintresse eftersom den visade på de täta band som fanns mellan de forskare och psykologer som genom sitt arbetssätt möjliggjorde de felaktiga domarna mot Sture Bergwall. SVT kan inte se att A:s beskrivning av en professionell relation kan vara ett intrång i hans systers privatliv. Han uttalar sig varken om hur hon, eller någon annan i familjen, ser på hans mor. A var dessutom tydlig med att det var sin egen upplevelse han beskrev.

ANMÄLARNAS KOMMENTARER

Kommentarer från A

Trailern och begreppet sekt

För att belägga sektargumentet hänvisas till en före detta överläkare som arbetade på Säter fram till år 1994 då han slutade på kliniken efter en allvarlig arbetsplatskonflikt som bland annat handlade om vården av Sture Bergwall. A inledde sitt uppdrag för polismyndigheten och sin kontakt med Sture Bergwall på Säter år 1994 och hade då ingen kontakt med överläkaren som ungefär samtidigt slutat sin anställning vid Säters sjukhus. A:s kontakt med Sture Bergwall föranleddes av att A fick i uppdrag av den ansvarige åklagaren att utreda Sture Bergwalls minnesfunktioner och initierades inte som en del av ett forskningsprojekt. De fortsatta samtalen med Sture Bergwall var även de kopplade till utredningen, men hade också relevans för den forskning A då bedrev avseende minnen av svåra upplevelser. A vill betona att han i dessa uppdrag inte hade någon som helst kontakt med vare sig den före detta överläkaren eller

ansvariga för vården på Säterers sjukhus. Trots detta kopplade SVT samman uttalandet av läkaren med honom, vilket fick honom att framstå som en representant för det SVT kallade sekten i trailern. Detta gjordes på ett mycket tydligt sätt. Överläkarens uttalande om ”sektdrag” följdes direkt av ett handslag mellan reportern och A, kombinerat med orden ”sekten bakom Thomas Quick”. Syftet var att tittaren skulle dra slutsatsen att mannen på bilderna, A, var en betydelsefull aktör i den sekt som SVT utan grund påstår existerade på Säter. SVT:s trailer sådde därmed missaktning mot A:s person. Dessutom var den osaklig då påståendet om en sekt på Säter inte kan beläggas.

A har aldrig arbetat på Säter. Att specifikt och entydigt peka ut honom som representant för Säter blev missvisande.

Säterers arbetsmetoder

A gav inte legitimitet åt ”Säterers idéer”. Det fanns inte en idé på Säter, utan många föreställningar och arbetsmetoder. Säter präglades av en dragkamp mellan flera olika ”idéer” under de här åren. SVT:s beskrivning av ”idéerna på Säter” är således inkorrekt och onyanserad. A hade dock överhuvudtaget inget med behandlingen på Säter att göra. Han gav vetenskaplig legitimitet åt att Sture Bergwalls märkliga minnesprocess var fullt möjlig, vilket är något annat.

A:s uppfattning om bortträngda minnen

A sa att gärningsmän till serievåld såsom seriemördare och serievåldtäktsmän minns sina handlingar väl (det vill säga motsatsen till bortträngning). Om detta är bortklippt, förstört eller inte har sparats kan han inte bedöma. Men han vet vad han har sagt och var trygg i det när han senare fick kännedom om att han var filmad i smyg, det vill säga innan dokumentären sändes och endast tog med hans relation till D och hans mor.

Även om A genom åren stärkts i sin uppfattning att gärningsmän till planerat dödligt våld minns sina brott, har A i förundersökningar och i domstolar varken påtalat, tillstyrkt eller vittnat om att Sture Bergwall haft svårt att minnas/berätta om morderna på grund av bortträngning.

Stödbevisning och falska erkännanden

SVT skriver att Sture Bergwall ”visat sig ha fel om nästan allt som gick att kontrollera”. Detta är ett grundlöst påstående som SVT inte belägger. Sture Bergwall hade rätt om en rad saker han sa och som gick att kontrollera. Detta utgjorde stödbevisningen. SVT hävdar att Sture Bergwalls erkännanden var falska. SVT kan inte bevisa att hans erkännanden var falska.

Opartiskhet

Att A avböjt medverkan i media är inte anmärkningsvärt i det debattklimat som har varit. A:s specifika ovilja att medverka i SVT:s program beror bland annat på den påtagliga enögdhet SVT visat i [personnamns] dokumentärer och att exempelvis kriminologiprofessorn i SVT:s program *Veckans brott* återkommande vilseleder tittarna om centrala omständigheter i Quickutredningarna.

SVT uppger att *Dokument inifrån* kontaktat A flera gånger i syfte att informera honom om sin möjlighet att kommentera det han sagt under den dolda inspelningen. Detta är anmärkningsvärt. Om SVT har varit angelägen att informera honom, varför har de då inte skickat mejl eller lämnat ett telefonmeddelande om att A spelats in med dold kamera av reportern? Det är korrekt att A kontaktades av en kvinna precis innan han skulle hålla en föreläsning på Socionomdagarna i Stockholm den 13 november 2013. Kvinnan kom fram och hälsade och meddelade mycket kort: ”Du ska veta att du har spelats in med dold kamera av [reporterns namn]”. Därefter gick hon sin väg. Med tanke på att A fick meddelandet endast några minuter innan hans föreläsning skulle påbörjas kan avsikten knappast ha varit att A skulle ges möjlighet att kommentera programmet och det meddelande hon lämnat. A kan inte uppfatta detta tillvägagångssätt som en sympatisk och välmenande inbjudan till A att kommentera vare sig den dolda inspelningen eller hans roll i Quickutredningen.

Att A skulle medverka i *Vetenskapens värld* den 25 november 2013 och förvänta sig saklighet och opartiskhet mot bakgrund av SVT:s trailrar, agerandet vid Socionomdagarna samt i övrigt enligt ovan får väl anses som orimligt. Inbjuden gäst i programmet utöver reportern var en lektor/minnesexpert som under många år varit vetenskapligt onyanserad och personlig i sin kritik mot A. Med kunskap om nämnda förhållanden är det uppenbart att syftet att försöka förmå A att medverka i SVT:s program var illasinnat och avsett att skada A personligen.

Kommentarer från C

C:s roll i relation till Sture Bergwall

Under C:s första tid på Rätt psykiatriska kliniken i Säter, och då framför allt under slutet av hennes utbildning och när hon vikarierade som skötare, uppfattade hon i sin naivitet Sture Bergwall som en vän. C förstod senare att det var fel och direkt olämpligt att ha privat kontakt med en patient. C var alltför oerfaren, naiv, ivrig och driven att få rädda och hjälpa. När C blev anställd som psykolog antog hon ett alltmer professionellt förhållningssätt och under en period hade hon en stödkontakt med honom. C har däremot aldrig fungerat som psykoterapeut för Sture Bergwall och därmed inte haft någon handledning när det gäller sin kontakt med honom. SVT tillskriver C en större betydelse än vad hon hade eftersom det passar in i bilden av en sekt där alla vägar bär till Sture Bergwall. Socialstyrelsen kallar det för psykoterapi men på kliniken var det klart uttalat att så inte var fallet vilket också framgår av Socialstyrelsens rapport.

PROGRAMFÖRETAGETS TILLÄGGSYTTRANDE

SVT anför bland annat följande.

Gällande A:s invändningar

A hävdar att han inte blivit kontaktad inför sändning. Det är inte sant. Reportern ringde vid två tillfällen till A och lämnade meddelanden om att denne skulle ringa tillbaka. A besvarade inte samtalen. Den 12 november 2013 skickade reportern även ett mejl med följande lydelse.

Hej A, Jag behöver prata med dig i ett brådskande ärende. Vänligen ring mig på mobil [mobilnummer].

A svarade inte på mejlet. Till slut sökte SVT upp honom i samband med socionomdagarna i Älvsjö där han var inbokad att hålla en offentlig föreläsning. SVT uppger att informationen som gavs till A löd enligt följande.

(Reporter) – [personnamn] heter jag... (A) – Hej. (Reporter) ... jobbar som producent på Dokument inifrån. (A) Ja, ok. (Reporter) – Jag skulle behöva prata med dig. För vi kommer att sända en dokumentär om två veckor. (A) – Ok. (Reporter) – [reporterns namn] och jag. (A) – Ja. (Reporter) – Och den intervjun som [reporterns namn] gjorde med dig, på ditt rum, är inspelad med dold kamera och den kommer att vara med i dokumentären. Så du vet det. Och det kommer att framgå att du berättar om din relation till D. Så jag vill att du ska veta detta. (A) – Ja, ok, då vet jag det, tack. (Reporter) – Tack så mycket.

A hade efter detta alla möjligheter att kontakta reportern, producenten eller SVT/*Dokument inifrån* och framföra eventuella synpunkter. Han valde att inte höra av sig.

Redaktionen har upprepade gånger försökt få kontakt med anmälaren, men denne har inte återkommit. Eftersom redaktionen ansåg att det var så viktigt att A fick vetskap om sin medverkan söktes han upp personligen och informerades om den. Att redaktionen inte skulle ha gett A möjlighet att kommentera sina uttalanden i dokumentären stämmer inte. A var även inbjuden för att delta i den studiodiskussion som följde på dokumentären, men avböjde. Han var även inbjuden för att diskutera teorierna om bortträngda minnen och domarna mot Sture Bergwall i programmet *Vetenskapens värld*, men avböjde även denna inbjudan. Anmälaren har således vid upprepade tillfällen getts möjlighet att kommentera den dolda inspelningen och sin roll under "Quick-åren".

ANMÄLARNAS KOMMENTARER

Kommentarer från A

A anför bland annat följande.

SVT lägger över ansvaret för den egna sakligheten på de personer som tackade nej till att medverka i SVT:s "riggade" program. Det vill säga de personer som fick intervjuer inspelade i lönnedom i tron att de samarbetade med en journalist om ett bokprojekt. Det vill säga de som A själv som inte fick reda på att det var SVT, landets mest kraftfulla massmedium, som satt med dem i en fåtölj i deras arbetsrum. SVT menar att dessa personer hade ett ansvar för att, när övergreppet väl hade skett, höra av sig till redaktion för *Dokument inifrån* med ett genmäle.

I telefonmeddelandet och mejlet från reportern till A sades ingenting om anknytningen till SVT eller *Dokument inifrån*. Det A kände till om reportern var att han tänkte skriva en bok om D. Det var således inte SVT som kontaktade A utan en författare A haft kontakt med. Reportern identifierade sig överhuvudtaget inte som SVT-medarbetare i sina kontakter med A, ett faktum som naturligtvis hade påverkat A:s deltagande.

A hade dock vid denna tidpunkt insett att reporterns avsikter inte var de han hade uppgivit i mejl inför intervjun med A och han hade därför all anledning att inte kontakta reportern. Inte någon gång under reporterns kontaktförsök fick A information om att reportern arbetade för

SVT och han har aldrig berättat för A att han ljugit.

SVT skriver att ”redaktionen” sökte upp A på Socionomdagarna. Av SVT:s tilläggsyttrande kan förstås att redaktionen var [personnamn] Hon kom mycket riktigt fram till A precis innan han skulle gå in i föreläsningssalen och hålla ett föredrag för närmare 300 åhörare. Före detta tillfälle (13 nov 2013) hade A ingen kännedom om att han var föremål för en SVT-dokumentär. Informationen A fick lät i sig inte särskilt anmärkningsvärd eftersom A ju ställt upp inför reportern för att prata om D och hans relation till D. A hade därför i detta läge ingen anledning att misstänka att hans privatliv skulle komma att hängas ut. A hade dessförinnan trott att reportern skulle skriva en bok. För att A skulle ha haft en rimlig chans att kommentera det som kommer ut av dokumentären borde han rimligtvis ha fått tillfälle att se den. Handlandet från SVT:s sida var ägnat att både förvirra honom och sätta honom i en mycket svag position. Att A valde att inte agera när han förstod SVT:s uppsåt var rimligt.

PROGRAMFÖRETAGETS ANDRA TILLÄGGSYTTRANDE

SVT anför bland annat följande.

Dokument inifrån

11 åklagare och 15 hovrättsdomare har konstaterat att den bevisning och de indicier som presenterades för tingsrätterna i de tidigare rättegångarna inte höll. Att Sture Bergwall tog tillbaka sina erkännanden har inte spelat någon avgörande roll i sammanhanget.

Teorin om bortträngda minnen var starkt ifrågasatt redan på 90-talet, eftersom det saknades evidens för dess riktighet. Trots det valde psykologerna på Säter och A att jobba utifrån denna teori. Detta bör i ljuset av vad forskarsamhället visste redan då ses som ett förhållningssätt som saknade vetenskapligt stöd.

Påståendet att det fanns många konkurrerande teorier på Säter motsägs av den före detta överläkaren på kliniken som menar att idén om bortträngda minnen var förhärskande. Andra som jobbade på kliniken, bland annat psykologen [personnamn] beskriver D som extremt inflytelserik. Hon handledde en rad nyckelpersoner. Det är väldokumenterat att D trodde starkt på teorin om bortträngda minnen.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (vid tidpunkten för sändningen enligt 5 § i sändningstillståndet och efter den 1 januari 2014 enligt 13 § i sändningstillståndet). Kravet på opartiskhet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Bestämmelsen innebär bland annat att en programledare eller reporter inte får göra värderande uttalanden eller ta ställning i kontroversiella frågor. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas

lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande.

Kravet på opartiskhet innebär även att kontroversiella ämnen eller händelser inte får behandlas ensidigt, det vill säga så att endast en parts version eller synpunkter klart dominerar ett program eller inslag. Det är tillåtet att skildra ett ämne från en speciell utgångspunkt, men i så fall bör detta klart framgå av programmet eller programpresentationen.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SVT ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (vid tidpunkten för sändningen enligt 9 § i sändningstillståndet och efter den 1 januari 2014 enligt 8 § i sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag. Att en part vägrar att medverka hindrar inte att ett program eller inslag sänds. Om möjligt bör i sådana fall den kritiserades uppfattning redovisas på något annat sätt.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas. SVT ska före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmet (13 § andra stycket i sändningstillståndet).

SVT ska respektera den enskildes privatliv i programverksamheten om inte ett oavvisligt allmänt intresse kräver annat (vid tidpunkten för sändningen enligt 6 § och efter den 1 januari 2014 15 § i sändningstillståndet).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Det ingår inte i granskningsnämndens uppgifter att pröva omständigheterna kring tillkomsten av ett program eller inslag. Att i ett program visa ett inslag inspelat med dold kamera utan den inblandades samtycke är en programetisk fråga som inte regleras i radio- och tv-lagen eller i SVT:s sändningstillstånd. Anmälarnas kritik i dessa delar lämnas därför utan åtgärd av nämnden. Det ingår inte heller i nämndens uppdrag att pröva frågor om förtal.

Delar av anmälarnas kritik är riktad mot argument och påståenden som SVT fört fram i sina yttranden. Nämndens bedömning begränsas till de förhållanden som skildrades i programmen och de uppgifter som lämnades där.

Granskningsnämnden konstaterar att SVT och A har olika uppfattning i fråga om vilken inverkan A hade på de fällande domarna i fallet Thomas Quick. Det ankommer inte på nämnden att pröva hur exempelvis A, polismyndigheter, åklagare eller domstolar agerade i fallet Thomas Quick. Eventuella oklarheter om vem eller vilka instanser som bär ansvaret för hur rättsprocessen hanterades lämnas därför utan åtgärd. Nämnden prövar inte heller den del av A:s kritik mot *Vetenskapens värld* som handlar om huruvida teorin om bortträngda minnen fått genomslag i svenskt rättsväsende eller inte.

Frågan om opartiskhet och saklighet

Nämnden konstaterar att *Dokument inifrån* hade en kritisk infallsvinkel och fokuserade på hur det kunde komma sig att Thomas Quick kunde fällas för åtta mord, för att senare, när han tog tillbaka sina erkännanden, frias. Nämnden anser att en sådan infallsvinkel ligger väl i linje med SVT:s uppdrag att granska, kommentera och belysa händelser och skeenden samt stimulera till debatt. Dokumentärens utgångspunkt medför därför inte i sig att programmet strider mot kravet på opartiskhet. Nämnden beaktar också att dokumentären ramades in av *Veckans brott* och *Veckans brott special* där olika åsikter om rättsprocesserna fördes fram (granskningsnämndens beslut i ärende 13/02774). Ämnet behandlades därmed inte ensidigt i strid med opartiskhetskravet.

Anmälarna har fört fram kritik mot hur *Dokument inifrån* presenterade teorin om bortträngda minnen. Nämnden anser att dokumentären visserligen hade vunnit i tydlighet på en mer nyanserad bild av forskningsläget men att en förenklad beskrivning kan tillåtas i en dokumentär av det nu aktuella slaget. Fokus i programmet var att forskare under 20 års tid har varnat för att det finns risker förenade med den typen av terapi eftersom patienten kan komma att skapa falska minnen. Mot den angivna bakgrunden kan nämnden inte finna att programmet strider mot kraven på opartiskhet och saklighet i den delen. Nämnden anser inte heller att valet av medverkande i *Vetenskapens värld* medför att det programmet strider mot kravet på opartiskhet.

De liknelser vid en sekt som gjordes i *Dokument inifrån* uttalades av tillfälligt medverkande personer för vilka kraven på opartiskhet och saklighet kan ställas lägre än på företrädare för programföretaget. Vad anmälarna anfört i denna del medför inte att programmet strider mot kraven på opartiskhet och saklighet. Nämnden anser inte heller att trailern i detta avseende

strider mot kraven.

Det riktades allvarlig kritik mot A, B och C i de sändningar där de förekom. Nämnden anser dock att de gavs tillräckliga möjligheter att bemöta kritiken. Sändningarna strider därför inte heller på den grunden mot kravet på opartiskhet.

Nämnden anser att vad anmälarna i övrigt anfört inte medför att *Vetenskapens värld*, *Dokument inifrån* eller trailern strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Frågan om intrång i privatliv

Nämnden anser att framställningen var av intrångskaraktär i de delar där A, B och C pekades ut som involverade i förhållanden som bidrog till att Thomas Quick blev felaktigt dömd. Samtidigt konstaterar nämnden att ett så uppmärksammat fall som det som behandlades, där allmänintresset är mycket stort, måste kunna granskas kritiskt även om det kan komma att påverka personer som på olika sätt varit involverade. Genom A:s centrala roll i fallet Thomas Quick får intrånget därför anses vara motiverat. I den mån det också uppkom ett intrång i A:s privatliv genom A:s egna uppgifter om sin relation till D får även detta anses försvarligt.

Mot bakgrund av att uppgifterna om B hade en stark koppling till hennes yrkesroll med anknytning till Sätters rättspsykiatriska klinik får även intrånget i hennes fall anses vara motiverat av allmänintresset.

När det gäller C konstaterar nämnden att SVT hade vidtagit åtgärder för att avidentifiera henne, även om beskrivningen av den snäva krets hon förekom i innebar brister i anonymitetsskyddet. I programmet fanns uppgifter om C som var i hög grad privata och av stark intrångskaraktär. Nämnden anser dock att även uppgifterna om C hade en tydlig koppling till hennes yrkesutövning vid Sätters rättspsykiatriska klinik och att det, i detta speciella fall, fanns ett stort allmänintresse att på det sätt som skedde illustrera den betydelse teorin om bortträngda minnen hade i den miljön.

Inslagen strider därför inte mot bestämmelsen om respekt för privatlivet.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, K-G Bergström, Elisabet Bäck, Ingrid Carlberg, Maria Edström (skiljaktig), Leif Hedman och Jan Holmberg efter föredragning av Maria Bergerlind Dierauer.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Maria Bergerlind Dierauer

SKILJAKTIG MENING

Ledamoten Maria Edström var skiljaktig och ansåg att granskningsnämndens bedömning i tredje stycket under rubriken Frågan om intrång i privatliv borde ha följande lydelse.

När det gäller C konstaterar nämnden att SVT hade vidtagit åtgärder för att avidentifiera henne även om beskrivningen av den snäva krets hon förekom i innebar brister i anonymitetsskyddet. I programmet fanns uppgifter om C som var i hög grad privata och av stark intrångskaraktär. Uppgifterna om C hade en tydlig koppling till hennes yrkesutövning vid Sätters rättspsykiatriska klinik och det var befogat att C medverkade, men programmet innehöll också uppgifter om henne som var i hög grad privata och av stark intrångskaraktär. Nämnden anser inte att intrånget motiverades av ett allmänintresse. *Dokument inifrån* strider därför i denna del mot bestämmelsen om respekt för privatlivet.